

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

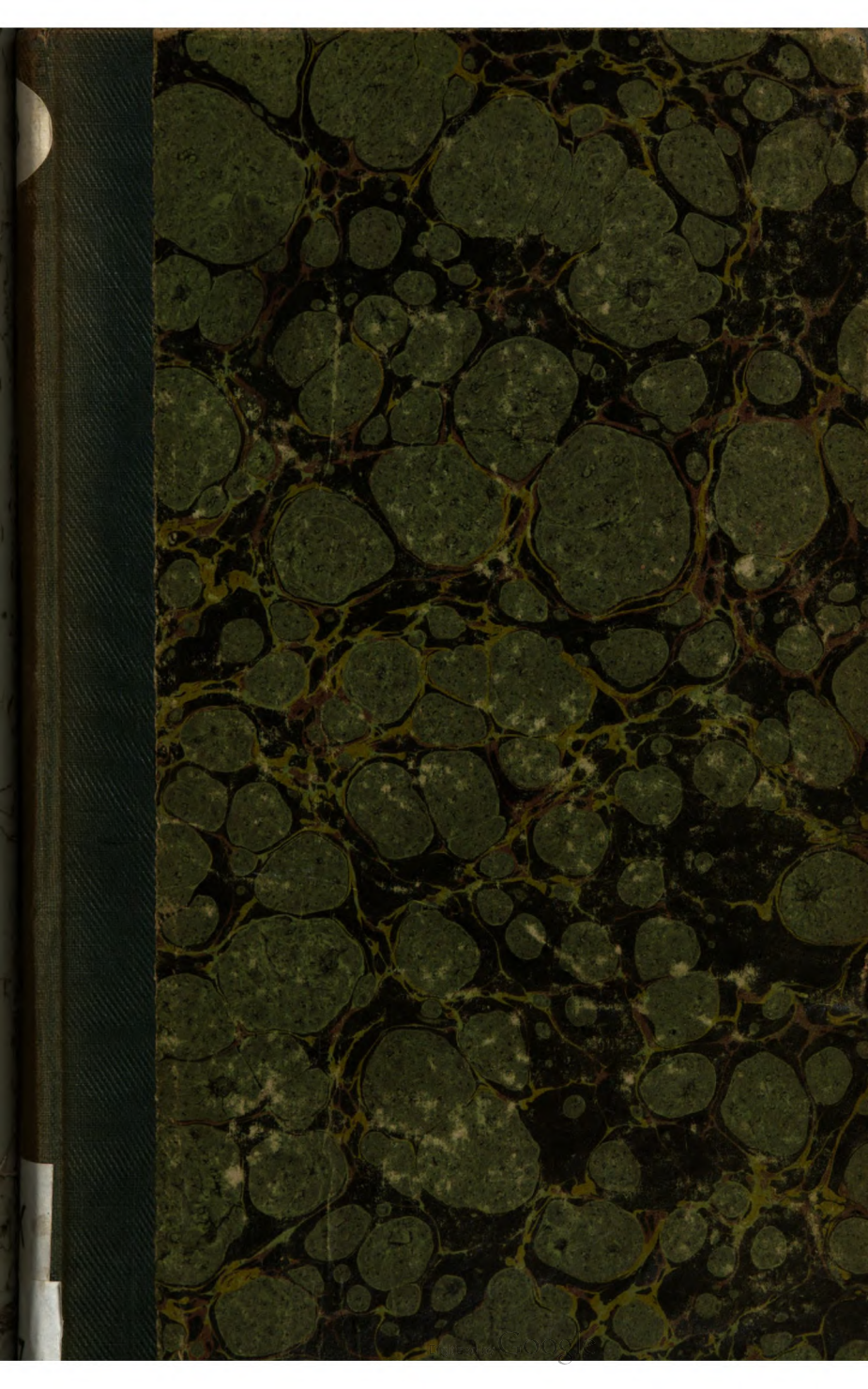
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BIBLIOTHEEK UNIVERS

01 251

Digitized by Google

513 K 47 ~~670~~
873

KORTE UITSPRAAKLEER

DER

NEDERDUITSCHER TAAL.

KORTE UITSPRAAKLEER

DER

NEDERDUITSCH E TAAL;

VOOR

BEOPFENAARS DER MONDELIJKE VOORDRAGT

EN VOORNAMELIJK VOOR

ONDERWIJZERS EN KWEEKELINGEN,

BIJ HET ONDERRIGT AAN HUNNE MEERGEVORDERDE
LEERLINGEN.

DOOR

J. F. Bosdijk.

Ach! houden wij dit pand in waarde,
Als d' afdruk van der vaders beeld!
't Is 't eenigst merk voor 't oog der aarde,
Uit welk een' stam wij zijn geteeld.
C. LOTS.

TE AMSTERDAM, BIJ
N. W. VAN NIFTERICK.
1844.

THE
ONLINE
COMMUNITY

F 169192857

INHOUD.

INLEIDING.

DE EIGENAARDIGE UITSPRAAK DER KLINKERS, VEEL- KLANKEN EN MEDEKLINKERS, ZOOWEL AFZONDERLIJK ALS IN HUNNE ZAMENSTELLING TOT LETTERGREPEN EN WOORDEN.	Bl. 1
OVER DE ZOOGENAAMDE TWEEKLANKEN <i>EU</i> , <i>IE</i> , <i>OE</i> MET HET BEWIJS, DAT ZIJ IN DE UITSPRAAK SLECHTS EENKLANKEN ZIJN.	— 25
DE KLANESCHAKERING DER HARD- EN ZACHT-LANGE <i>E</i>	— 29
» » » » » » <i>O</i>	— 34
» » VAN <i>EI</i> EN <i>IJ</i>	— 37
HET VERSCHERPEN OF VERZACHTEN DER NAAST ELK- ANDER STAANDE MEDEKLINKERS, TER BEVORDERING VAN DE WELLUIDENHEID.	— 39
HET VERKEERDE VAN DEN LANGEN <i>IJ</i> -KLANK EN HET ACHTERVOEGSEL <i>IG</i>	— 46
HET VERKEERDE VAN DEN <i>SCH</i> -KLANK.	— 50
HET VERKEERDE VAN DEN <i>NG</i> -KLANK.	— 52
HET VERKEERDE VAN DE AFZONDERING DER <i>D</i> VAN DE <i>I</i> IN AADJE.	— 54

HET VERKEERDE DER VERSCHERPING VAN <i>VER</i> , <i>TER</i>	Bl. 53
HET VERKEERDE VAN <i>ZIJNEN</i> , <i>HUNNEN</i> , <i>EENEN</i> EN DERGELIJKE WOORDEN.	— 56
HET VERKEERDE IN DE UITSpraak VAN <i>WERELD</i> EN <i>HEER</i>	— 57
OVER DE VERDERE MEEST VOORKOMENDE SPRAAK- FOUTEN.	— 58
OVER DE UITSpraak DER <i>N</i> AAN HET EINDE DER WOORDEN.	— 62
OVER DE VERDEELING OF SPLITSING DER LETTERGRE- PEN.	— 65
OVER HET IN ACHT NEMEN DER ELEMTOONEN. . . .	— 68
OVER DE LANG- OF KORTHEID DER LETTERGREPEN. .	— 76
BESLUIT.	— 78

INLEIDING.

Even onbehagelijk als het is, wanneer een beschaafd mensch in een onrein gewaad onder onze oogen verschijnt, even onbehagelijk is het, wanneer, bij eene slechte uitspraak, de woorden ons als te gemeest strompelen. Hij, dieu de Schepper met een goed spraak-orgaan heeft begunstigd, vernedert zich, wanneer hij aanstootelijke klanken voortbrengt, die het oor verscheuren. Hij moge, onder het lezen, zich zelve verstaan, maar bij eene onweluidende, angstvallige, gedwongene uitspraak van het uitvloeijsel onzes denkvermogens, de taal, is hij voor anderen ondragelijk; onduldbaar is hij, wanneer zijne maatschappelijke betrekking hem de verplichting oplegt, in het publiek te spreken.

Boven andere natiën hebben wij het vermogen ontvagen, de fijnste en grofste vokalen, alsmede de meeste enkele klanken, zuiver en zonder lispenden of sissenden bijklank te laten hooren. Veelal moet het dus aan dienstheden of den omgang met kwade speelmakkers toegeschreven worden, dat kinderen, die zoo ligt nabootsen en verkeerde aanwensels volgen, naderhand stotteren en stamelen, of eene geheel onzuivere uitspraak hebben. Men wijte dit onzer taal niet; want deze heeft losheid, bevalligheid en welluidendheid genoeg.

Wie zal ontkennen, dat, behalve ter uitroeiing van die vele aanwensels uit de eerste jeugd, er sedert lang behoefte is gevoeld aan eene Uitspraakleer (orthoëpiek) ter dienste der scholen. Die behoefte kennende, door dagelijks het heerleger van spraakfouten te hooren, sloegen wij, eenige jaren geleden, de hand aan liet werk. Wij begrepen, dat

het voor dezulken moest ingerigt zijn, die al de gronden en regels der taal magtig zijn, als ook voor hen, bij wie de grondslagen daarvan gelegd zijn. Waarheid toch is het, dat de kennis van de vaste vormen der spraakkunst nog niet de kennis is van den aard, de ziel en den zin der taal.

Wij besteden zoo veel moeite aan de uitspraak van vreemde talen; zouden wij dan langer de uitspraak van onze eigene verwaarloozen?

Om die reden stelden wij ons derhalve datgene ter taak, wat den beschaafden jongeling moet in staat stellen, om de rondborstigheid, den ernst, de bezadigdheid en zoo vele andere goede eigenschappen der Nederlandsche natie, ook in zijne taal beschaafd en naar behooren uit te drukken.

Hoe hersenschimmig het denkbeeld eener geheel zuivere en volkomene uitspraak zijn moge, zoo bestaat er echter eene *meest beschaafde*. Wij bedoelen die, welke men uit den mond van een bekwaam Nederlandsch redenaar, of in het algemeen van een goed openbaar spreker gewoon is te hooren. Naar dat inzicht is deze *Korte Uitspraakleer* zamengesteld, en hoe onvolmaakt dezelve misschien ook zijn moge, twifelen wij echter niet, of zij zal in vele deelen aan de sinds lang gevoelde behoefte voldoen. Zij is, namelijk, niet alleen aan ons eigen gevoel getoetst, maar ook aan datgene, wat door de Heeren TEN KATE, SIEGENBEEK, WEILAND, KINKER, LULOFS, DE JAGER en anderen als goeds en schoons over de uitspraak gezegd is. Wij meenen, hier dus niets verder te moeten bijvoegen dan den wensch, dat zij voornamelijk op de scholen toepassing vinde, en dat zij in de handen van elken vergeworderden leerling kome, opdat meer en meer aan al het karakteristieke onzer schoone taal, door eene zuivere en eigenaardige uitdrukking, regt worde gedaan.

KORTE UITSPRAAKLEER.

DE EIGENAARDIGE UITSPRAAK DER KLINKERS, VEEL-
KLANKEN EN MEDEKLINKERS, AFZONDERLIJK
EN IN ZAMENSTELLING.

Tot zuiverheid van uitspraak staat op den voor-
grond:

Dat men aan de letters den klank geve, over-
eenkomstig den aard der taal, zonder vervalsching
of verbastering, en dat men dezelve zoo onver-
mengd en volkomen mogelijk late hooren.

Hieruit vloeit als hoofdpunt van behandeling
voort:

Het onderzoek der eigenaardige uitspraak van de
klinkers, veelklanken en medeklinkers, zoowel af-
zonderlijk als in hunne samenstelling tot lettergrepen
en woorden.

A.

In den adem der klinkers heerscht verscheiden-
heid van hoogte en laagte. Zij eischen echter niets
dan eene meerdere of mindere mondontsluiting.
De *a* is de helderste. Hare uitspraak heeft zonder
belemmering van tong of lippen plaats, en zij
moet dus zonder eene te groote mond-opening
voortgebracht worden.

Haar geluid is deftig en zwaar. In de uitdruk-
king:

De salm, in kleur zoo na aan goud,

hoort men op eene welluidende wijze haren verschillenden klank — den korten in *zalm*, den langen in *na* en *aan*; want men drage zorg, het voorzetsel *aan* niet met een' korten of doffen klank uit te spreken, hetgeen zeer dikwijls plaats heeft.

In het woord *sta* wordt zij in haren sterksten en snelsten galm uitgesproken. In toonlooze lettergrepen daarentegen is zij flauw en dof, bijna eene eenvoudige uitgalming en soms naauwelijks te onderscheiden: *sacrament*, *bacharach*, *testament*. In *Groningen* wordt zij dan ook niet zelden eene *e*, zoo als in *almanak*, *magazijn*, *ranonkel*, die er *almenak*, *mageziin*, *renonkel* worden uitgesproken. Op het gepaste of ongepaste hiervan in eene beschaafde uitspraak, komen wij, bij de aanwijzing der spraakfonten, terug.

In de woorden *val*, *hal* verliest zij veel van hare deftigheid; maar niet weinig wint zij in veerkracht, wanneer zij door de stomme medeklinkers *k*, *b*, *p*, *d*, *t* in eens wordt afgebroken.

De enkele *a* geeft aan den zin iets opwekkends; doch, verdubbeld, drukt zij iets slepends uit.

Van de rangschikking der klinkers en medeklinkers hangt de welluidendheid der spraak af. Herhaalt men nu de *a* en *aa* te dikwijls, of geeft men haar te sterk, te gerekt aan, zoo veroorzaakt zij een' onaangename, stroeven gang in de spraakleiding en brengt eene holle trilling voort, b. v.:

De dagen vallen lang; lang wanen wij de nachten;

Op langen gang van jaar, van maanden wordt gemord,

En toch vergaan als kaf geslachten op geslachten;

Ons aanzijn is zoo broos, ons aanzijn is zoo kort.

a vormt den tweeklank *au* en is daarin zacht voor het gehoor: *Paulus*, *dauw*, *Paus*. Men moet dien dus niet te zacht en ook niet te scherp uitspreken, dewijl men alsdan, hetgeen in *Groningen* zoo dikwijls plaats heeft, woorden, die eene geheel andere beteekenis hebben, met elkander zou ver-

warren. Zoo verschillen *dauw* en *douw* (stoot) in de uitspraak, al late men ook de *a* niet sterk klinken, terwijl in *douw*, *rouw* en dergelijke volstrekt geen *a*-klank mag gehoord worden.

aa vormt den verlengden tweeklank *aa*: *raauw*, *flaauw*, die wel hard klinkt en langer uitgesproken wordt, maar uit hoofde van de *w* zacht oplost. In den volgenden zin hoore men dus een' drierlei klank:

Die helder*blaauwe* lucht en die schitterende *dauw* op de bloempjes verzachten den *rouw* van hare ziel.

aa vormt den verlengden tweeklank *aa*: *fraai*, *kraai*, en deze is de scherpste en doordringendste der tweeklanken; men zorge, dat de *aa*-klank ongemerkt in de *i* overga.

ai is als tweeklank alleen dan aanwezig, wanneer men het als tusschenwerpsel gebruikt; overigens heeft deze klank plaats gemaakt voor *aa*.

B.

Bestaat de melodij der taal in de veelheid en verscheidenheid van klinkers, de medeklinkers wijzigen die vokaalklanken op duizenderlei manieren. De medeklinkers — schoon op zich zelve van nature klankeloos — hebben heldere, doffe, stroeve, piepende, huilende klanken; aan vele lettergrepen geven zij iets straks en stijfs: derzelve onderlinge verbinding tot woorden moet dus naar eisch van de taal gehoord worden: de klanken immers drukken weder andere klanken uit, bootsen bewegingen en aandoeningen der ziel na; in het aangevanen van enkele klanken, in derzelve zamenstelling en verscheidenheid bestaat het voortreffelijke van een' zin.

De kennis van de waardij der medeklinkers en hunne vorming is van geen minder belang.

Zoo is de *b* eene lipletter. Zij wordt gevormd door eene gelijkvormige blazing der lippen, met de onderste eenigzins vooruit.

Ook is zij een der vijf volstrekt stomme medeklinkers. Deze stooten den klank der vokaal slechts voort of breken dien af. De afbrekende kracht der volstrekt stomme doet aan het einde eener lettergreep, wel te verstaan, na den klinker, den klank van die lettergreep niet genoeg onderscheiden.

Eene harer eigenschappen is, dat zij en de *p*, ofschoon verwantschap, elkander niet kunnen volgen zonder ineen te smelten. Dit bewijzen de woorden *doopbak*, *knipbeurs*, *slaapbol*, *stroofbende*; want zonder zich geweld aan te doen, zonder in het midden der woorden eene ongeoorloofde rust te doen plaats hebben, kan men de *p* en *b* niet elk afzonderlijk doen hooren. Van daar dus, dat de *p* nooit in het midden van een woord bij haar aangetroffen wordt, dan in een zoodanig, dat zamengesteld is.

C.

Deze is een smeltende medeklinker. — Veel nader dan de stomme, zijn de medeklinkers aan de vokalen verwant; want hun klank blijft het geluid der klinkers meer bij en begeleidt ze meer. Zij lossen zich als ware het in de klinkers op; sommige vermengen er zich mede; andere geven aan de lippen of het verhemelte aanleiding tot eenigen naklank.

De *c* heeft een' tweederlei klank, een' sissenden en een' harden; ook kan zij eene scherpe *s* genoemd worden.

Voor *e*, *i* en *ij* klinkt zij als *s*; voor de *a*, *o* en *u* als *k*. Doch in het woord *reçu* en dergelijke met de *cedille* laat zij weêr den *s*-klank hooren.

De *c* behoort evenmin als *q*, *x*, *y* tot de Nederlandsche letters; wij bezigen dezelve echter om

woorden, uit vreemde talen ontleend, te schrijven.

Vereenigd met de *h*, behoort zij tot de keelletters, dewijl die klank door den verhemelte-keeladem met het achterste der tong wordt voortgebracht, of liever bijna van uit de borst wordt opgehaald: *och!* help mij; *ach!* geene hulp baat, zoo als blijkt bij de woorden *chemist*, *cherub*.

In het woord *Christus* heeft zich de meerderheid voor de uitspraak *Kristus* verklaard, even als in *chronologie*, *chronometer*, *chrysolith*, ofschoon de Grieken het met eene verscherpte *g* uitspraken.

Derhalve heeft zij, met de *h* vereenigd, drierlei klank.

In *Christus* klinkt zij als *k*.

» *Chemist* » » » verscherpte *g*.

» *Chocolade* » » » *sj*.

zoo ook in *lees-machine* en dergelijke woorden, welke hun burgerregt nog niet hebben bekomen. Men volge derhalve dien onderwijzer niet, welke zijnen leerlingen het woord *machine* als *machgine* deed uitspreken.

D.

Een volstrekt stomme medeklinker, die alle smelting afbreekt. Bij de vorming dezer letter doet zich de tandkeelklank hooren, niet voorttrillend, maar afgebroken en stootend, terwijl de tong gestompt en verbreed wordt.

Hare nauwe verwantschapping met de scherpe *t*, doet het wel eens twijfelachtig zijn of de laatste letter van sommige woorden bij de uitspraak als *d* of *t* klinkt. Maar bij het begin der woorden wordt elke twijfeling over dat verschil weggenomen b. v.:

't Gelui der domklok van den *Dom*,
Verdooft het rofflen van de *trom*.

Evenwel kunnen zij en de *t* elkander niet opvolgen zonder ineen te smelten.

Met *veldtuig* en musket, de *brandtoorts* in de hand,
Vernielt de woeste drom een rijk en bloeiend land.

Daarom treffen zij dan ook zeldzaam in het midden van een woord zamen.

In woorden, die op *ed* eindigen, heeft er eene volkomene, zachte en bolle sluiting plaats.

Rigt, mensch! bij elken *levenstred*,
U tot uw' *Schepper*, door 't *gebed*.

Met de *w* vloeit zij bevallig zamen, b. v. *dweepen*, *dwingen*, *dwalen*.

In woorden zoo als *beeldtenis*, *gezindte*, *verbindtenis*, zou hare uitspraak overtollig zijn. Daarentegen moet zij gehoord worden, wanneer de *s* op haar volgt, gelijk in *loods*, *godsdienst*, *raadsman* en dergelijke.

E.

Deze heeft een' helderen en levendigen klank, doch die tevens smeltend is en meer naar het vrouwelijke en teedere, dan naar het mannelijke en verhevene overhelt. Bij de uitspraak verplat zich het boven- en ondergedeelte van den mond, en wordt de tong als met eene terugtrekking opgeschort gehouden. De adem stuit tegen het verhemelte en wordt weêrgekaatst op de tong, waarlangs zij, zich als verbreedende, afvloeit.

De algemeen verschillende klank der *e* wordt in deze verzen aangetroffen:

Bij vreugd of smart, bij *wee* of *wel* —
De levensdagen vlieden snel.

Zachtkort of met eene verzwakte verkorting in *de*, zachtlang in *leven*, scherpkort in *wel*, scherp-lang in *wee*.

In *bel* heeft zij eene zwellende verkorting, waardoor zij iets streelends en vleiends aanneemt. :

Om juist te spreken, zou men haar nog een tweede scherpkort kunnen toekennen, wanneer zij namelijk door eene *r* gevolgd wordt, b. v.

De wijze stelt aan *scherts* en *spotlust* paal en perk.

In eenige woorden zoo als in *wereld*, *kerel* heeft zij een' onregelmatigen of afwijkenden klank, waarop wij ter behoorlijke plaatse zullen terugkomen.

Zij vormt den tweeklank *ei* in de woorden *arbeiden*, *reizen*. Hiervan wordt later meer gezegd.

ee vormt den verlengden tweeklank *eeu*, en deze is, wanneer de *r* voorsgaat, verdoovend en stremmend in de uitwerking:

Dat geluid klinkt als 't *geschreeuw*,
Van een' hongerigen *spreeuw*.

Over *eu* wordt later gehandeld.

In *de* is de *e* dof, van zwaren, hoogen klank ontbloot en geheel toonloos. Als zij dus op het einde van een woord voorkomt, en het volgende met een' klinker aanvangt, dan moet zij met dien volgenden klinker ineensmelten. Dit heeft echter alleen in verzen en dus in den gebonden stijl plaats, b. v. :

Uw weêrgade is er niet.

Om goed, bevallig en welluidend te lezen, moet men derhalve dezen regel aldus laten hooren :

Uw weêrga dis er niet.

F.

Is, behalve een smeltende medeklinker, eene lipletter. Bij derzelve vorming, tusschen onderlip en bo-

ventanden, hebben noch de tong, noch het verhemelte, noch de tanden iets aan de lippen toe te brengen. Onwillekeurig trekt zich de onderlip een weinig in, wanneer men dezelve uitspreekt, en gevormd wordende door eene ongelijkmatige blazing der lippen, is er duidelijk de *u*-klank mede verbonden.

Zij is verwantschap met de *v*; want zij kunnen elkander niet volgen, zonder ineen te smelten, zoo als blijkt uit *Jufvrouw* en andere woorden.

Zij vereenigt zich welluidend met de *l*, en drukt dan iets vloeiends uit, b. v.: *flesch, floers, fluit*.

G.

Is eene dofsmeltende of diepe, zachte keelletter. Men zou haar eene uitademing kunnen noemen, door welke uitademing zij tot een' smeltenden medeklinker wordt gemaakt.

Zij wordt gevormd in de volle holte der keel, met het achterste van de tong; de sluiting is onvolkomen.

Zij heeft in die vorming of uitademing veel overeenkomst met de *k*; doch bij de *g* heeft er eene lagere spanning in het bovengedeelte van de luchtpijp plaats, en alzoo verschilt zij van de *k* in diepte, in zachtheid en smelting.

In klankevenredigheid staat zij tot *ch*, die scherp is; doch al kan men de *g* in *ch* verwisselen, zoo kan daarentegen zelden de *ch* in *g* worden verwisseld. Wanneer men vrij van alle moeite, vrij van alle gemaaktheid wil spreken, zal de *g* aan het einde eener lettergreep als *ch* klinken, vooral, wanneer zij door eene *t* gevolgd wordt.

De jager ging vol hoop ter *jagt*;
Doch heeft geen wild te huis *gebragt*.

Dit is een gevolg van de innige verbinding der spraakwerktuigen, waardoor de meerdere spanning

van het eene ook eene meerdere spanning van het andere verwekt. Hierop komen wij later terug.

In *gaan* laat zij iets zachtblazends en smeltends hooren. De medegeving der keel, die in het woord *lagchen* harder klinkt, is daarentegen zachter in *zagen*, *wagen*.

H.

Is eene dofsmeltende keelletter, een enkele onvermengde keelklank, welken men eigenlijk den naam van letter niet mag geven. Zij bootst niet het diepe ophalen van den ademtogt, maar het hijgen der borst na, terwijl zij die borst opent en schudt. Zij is als ware het eene willekeurige verstijving van den gorgel in het uitspreken. Door hare vlugtigheid wordt zij in vele tongvallen, zoo als voornamelijk in den Zeeuwschen en Goudschen miskend. Vooral te *Zwol* springt men al zonderling met haar om. Bij het begin van de woorden laat men haar weg, en plaatst haar voor woorden, waarbij zij niet behoort.

Tot zuiverheid van uitspraak kan men zich niet genoeg oefenen, deze keelletter te laten hooren.

I.

Deze mag met volle regt de nietigste en zwakste der klinkletters genoemd worden; want zij is de klank van het kind, en vereenigt zich gaarne met de vrouwelijke *e*. Bij de uitspraak brengt zij een piepend geluid voort. In de melodij der letters heeft zij den hoogsten klank, dien onze spraakwerktuigen kunnen voortbrengen.

Behalve, dat zij kort en lang is, heeft men nog den flauwen of doffen klank in *matige*, *nederige*: dit *tig* of *tige* namelijk moet nog korter in

uitspraak zijn, dan wanneer het *matege* ware, dewijl de toonlooze *i* lager in de borst gemaakt wordt, en dus aan de long zelve geweld doet.

Zij vormt met *e* den tweeklank *ieu* in *nieuw*, *kieuw*, en deze is verdoovend en stremmend.

Over *ie* wordt later gehandeld.

J.

Is een smeltende medeklinker, onafhankelijk en op zich zelve, eene verhemelte-keelletter, waarin de neuskeeladem vernomen wordt.

Zij wordt gevormd door het sissen der lucht tusschen de tong en het achterverhemelte. Het bolverheven midden der tong plaatst zich, zonder volkomene sluiting, tegen het verhemelte, sluit het voorste gedeelte van den mond eenigzins af, en bepaalt dus het geluid tot de keel; dit laatste is de reden, dat zij de *g* vormt. Met volle regt kan men van haar zeggen, dat zij in de zelfde evenredigheid tot de *i* staat, als de *w* tot de dubbele *u*.

Haar geblaas, niet afbrekend, maar vloeiend, is zeer flauw en ligt.

Zij heeft de bijzonderheid, dat zij, zonder opzettelijk tot uitdrukking gebezigd te worden, tusschen de klinkers invloeit.

Ook met de *l* vereenigt zij zich smeltend en zeer welluidend. Het woord *galjoen* staft dit bij uitstek, zoo ook *paveljoen* en andere.

K.

Deze is een stomme medeklinker, die alle smelting afbreekt; ook is zij eene keelletter. Zij brengt eene hoogere spanning in het bovengedeelte der luchtpijp te weeg, en vormt zich in de volle holte der keel met het achterste van de tong.

In de woorden, die op *enk* eindigen, kan de neusklink niet vermeden worden; maar daarentegen mag die klank niet gehoord worden in woorden op *ek*.

Bij eenig opstel voor de mondelijke voordragt, kan men de *ks* niet te veel vermijden; want men lette eens op het stootende en hortende van den volgenden zin:

Volgens de voorspelling des almanaks en het gevoelen des publieks, zullen wij straks zwaar onweder hebben.

Maar in nog vijandelijker betrekking staat de *k* met de *t*, en omgekeerd:

'*k* Trek ter linker, '*k* trek ter regter,
'*t* Kan toch niet, '*t* komt telkens slechter.

kn is zoo stroef en wreed, dat het zich in de zelfde lettergreep niet zonder volgenden klinker laat vereenigen. In knellende uitdrukkingen doet het echter de schoonste uitwerking en vormt eene klanknabootsing:

Ik *knijp* en *knel* het heet metaal,
En *kneed* het tot een vlijmend staal.

Door *r* gevolgd, drukt de *k* eene verhevene, treffende gespierdheid uit, gepaard met eene groote inspanning van vermogen:

De *bliksem* treft met *kracht*, de mast geeft *krak* op *krak*,
Het *kronklend* want vat vuur, het vaartuig wordt een *wrak*.

Met de *w* vloeit zij niet onbevallig zamen, zoo als in *kwijten*, *kwelen*, *kwisten* en andere. Opmerkelijk is het, dat de *k* aan het einde van een woord geene andere medeklinkers achter zich duldt dan de *s* en de *t*.

Er zijn enkele menschen, die de *k* niet kunnen uitspreken of die er min of meer een' *t*-klank aan

geven. Men kan dit gebrek tegengaan of overwinnen door een plat voorwerp op de tong te houden, en dan herhaaldelijk den *k*-klank met de keel uit te brengen.

L.

Eene tong- en verhemelteletter en een smeltende medeklinker. Zij wordt door het sissen der lucht tusschen de tong en het achterverhemelte gevormd, en vordert de veerkracht der tong; want met regt kan zij eene vloeijende en onvaste letter genoemd worden, bij welker uitspraak de neusklank wordt gehoord.

De trillingen der *l* zijn langzaam en slepend; men zou die eene nagonzing of een snorgeluid kunnen noemen.

Bij sommige woorden doet ze in de ronding van het geluid eene uitwerking, die alle welluidendheid der vokalen overtreft en haar de geleidelijkste en vloeibaarste der medeklinkers doet zijn:

Hoor, hoe dat *blinkend licht*, die *heldre sonnegloed*,
Door 't *galmend schel gezang des leeuwriks* wordt begroot.

Voor de *m* is zij dus opwekkend, verheffend, levendig, en hoezeer zij nooit, in de zelfde lettergreep, achter de *m*, *n* of overige medeklinkers gevonden wordt, vlijt zij zich bijzonder goed in het opvolgen der medeklinkers.

Hare verwantschapping met *n* blijkt uit het woord *banneling*, *balling*; doch zij blaast meer dan de *n*. Men vindt enkelen, die haar verkeerd uitspreken en er een' *w*-klank in laten hooren.

M.

Behalve dat deze een smeltende medeklinker is, is zij ook eene lipletter, waaraan een korte *n*-klank

is verbonden, en waarin de neuskeel-adem zich doet hooren.

Zij wordt gevormd door eene eenvoudige sluiting der lippen; dit moet echter niet met volle lippen, maar slechts min of meer klemmend plaats hebben. Want wanneer men veel geweld bij de uitspraak doet, is het geene eenvoudige sluiting meer, maar dan is zij met eene intrekking der lippen naar binnen van den mond vermengd; alsdan hoort men een' zweem van de *b* of *p*, die aan de beschaafde uitspraak veel nadeel doet: zelfs wanneer er eene *t* op volgt, moet men het geluid der *b* of *p* zoo veel mogelijk vermijden, door zich in ligtheid van uitspraak te oefenen.

Ook de *m* is een der vloeibaarste medeklinkers, die zich zeer goed in het opvolgen der overige vlijt.

Wanneer er eene tweede *m* of eene *p* op volgt, drukt zij iets verdoovends en bonzends uit en stemt als ware het tot droefheid.

Zwaar en belemmerend is de *dampkring*; uit die dikke *dampklompen* zien wij ons geen' enkelen lichtstraal tegenglimmen.

N.

Een smeltende medeklinker en eene verhemelte- en tongneus-letter. Bij hare vorming heeft de drukking met het voorste gedeelte der tong tegen het ware steunpunt van het verhemelte plaats, en alsdan is zij de zuivere *n*.

Uit hoofde harer smelting en omdat zij evenzeer iets van het verhemelte ontvangt, is zij eenigzins met de *l* verzuisterd. Diegenen toch, welke niet in staat zijn de *l* uit te spreken, en daarom de *n* tot den klank der *l* pogen te doen naderen, geven er een' tusschenklank aan.

Als verhemelte-letter is zij nog nauwer aan de

l verwant, zelfs zoodanig, dat zij, die tot deze beide letters eene zuivere uitspraak hebben, ze in het schielijk spreken wel eens verwarren.

Ook is zij eene zeer vloeibare letter, die zich goed leent in het opvolgen der overige medeklinkers. Voor de *b*, de *p* of de *m* komende, schijnt zij echter den *m*-klank te willen aannemen, zoo als blijkt uit *inboedel*, *inprenten*, *inmengen*, en het zou verkeerd zijn, de spraakwerktuigen hierin geweld aan te doen; men oefene zich echter, om in zulke woorden de *n* te laten hooren.

Maar eene bijzondere eigenschap van haar vordert eene bijzondere behandeling, dewijl de goede en beschaafde uitspraak daarvan voor een groot gedeelte afhangt. Eenigzins meer achterwaarts in den mond, naar den wortel der tong gevormd, hoort men duidelijk de *ng*, bijna de *nk*, en deze twee klanken staan tot elkander in de zelfde verhouding als de *d* tot *t*, of, er *moet*, bij eene zachte klemming, een *ng*- en soms een *nk*-klank ontstaan. Die *g* is alsdan geene afzonderlijke letter, maar vormt met de *n* slechts ééne letter. Bij die *ng* moet dan de *g*-klank door den neusadem verzwolgen worden, en de woorden, waarin dat vokaalstremmend smeltend geluid van *ng* voorkomt, moeten dan eveneens uitgesproken worden, als de Engelsche woorden *long*, *spring*, b. v.

Pligt en bewondring en verrukking doen mij zingen;
Want heel de schepping door, zie 'k mij door God omringen.

Hoogst verkeerd zou het zijn, in deze woorden met *ng* twee gescheidene scherp uitgesprokene letters te doen hooren — *zin-gen*, *omrin-gen*. Men moet ze tot een' enkelen zachten letterklank doen versmelten, en dus den zelfden klank doen hooren als in de Engelsche woorden *pang*, *strong*, enz. Hierover echter nog iets bij de behandeling der meest voorkomende spraakfouten.

Wanneer op *ng* de *st* volgt, wordt het gehoor als ware het gepijnigd.

Die trappelende *hengst* bragt mij in fellen *angst*.

Vooraf drukt in *angst* deze medeklinkende drieklank zeer eigenaardig de zaak uit. Dergelijke woorden moet men echter zoo veel mogelijk vermijden.

In het begin en door een' klinker opgevolgd, brengt de *n* iets klagends en weemoedigs te weeg; ook is zij, op het eind der lettergrepen, bijzonder geschikt, om nijdigen wrok uit te boezemen, vooral wanneer zij beurtelings voorkomt met de zusterlijke *m*, en wisselt men haar af met *f*, dan is zij bijzonder geschikt tot het schetsen van schriken en treurtooneelen:

»Geene star flonkerde door den nevel van den nacht; de noordewind blies fel; de flambouwen werden er door uitgebluscht; de nachtraaf kraste jammer en kommer; het was alsof al de helsche geesten met hun' nasleep van foltertuigen aangierden.»

①.

In zwaarte en traagheid van trillingen overtreft zij de *a*; doch heeft zij het verhevene en krachtige der *a* niet, zij heeft er ook de hardheid niet van. In hare heldere verkorting grenst zij er zeer na aan; zij is echter niet alleen minder ruim ademend dan de *a*, maar in dit opzigt zelfs beneden de *i*. — Om haar uit te spreken, komt er geene voorbereidende stelling van tong te pas; doch er heeft eene ronding der lippen plaats. De adem klinkt dan tegen het verhemelte en vrij, maar gaat niet regt uit, en, door die stelling heeft er eene soort van zamendrukking plaats. Hoe dieper

die zamendrukking in den mond plaats heeft, des te doffer en beslotener is haar klank, des te lager en brommender haar toon.

Zij vormt den tweeklank *ou* in *goud*, *koud*, en dezen kan men den zachtsten der tweeklanken noemen.

oo vormt den verlengden tweeklank *ooi* in *prooi*, *kooi*, die bij lange na niet zoo scherp, en vloeijender is dan *aai*.

o en *e* vormen den tweeklank *oei*, *bloei*, *groei*; deze is de vloeibaarste; de scherpte der *i* wordt door *o* en *e* getemperd, zoo als blijkt bij het uitspreken van *gloeijen*, *vloeijen* en dergelijke.

De *o* is zachtkort in *dom*, scherpkort in *schor*, *zot*; zachtlang in *door*, *zoon*, en scherplang in *boom*, *stroom*. — Doch behalve dat, wordt de *o* tweederlei gerekend in *lof* en *slof*, zijnde de eerste dier tweederlei klanken eene soort van middelding tusschen *o* en *oo*. *Lof* klinkt tusschen *toof* en *slof* in.

Als doordringende, doorborende, is zij het best in de uitboezeming der wanhoop en droefheid op hare plaats.

Verkort, maar tevens verhelderd, verheft zij zich met waardigheid en heeft in haren toon iets van dat zwellend golvende, dat men in het geluid van den walddhoorn, in het geoei der runderen opmerkt.

Over het algemeen is de harde en scherpkorte *o* zeer klankschilderend, en geschikt om een' hollen doffen klank en nagalm uit te drukken, b. v.:

Het dwarlend golfgewoel van stortvloên, wit beschuimd,
Dat van der bergen top, geploft hoog uit de wolken,
Al neêrbonst, bonst en bonst in grondeloze kolken.

P.

Een stomme medeklinker, die alle smelting afbreekt, — eene lipletter, die gevormd wordt door eene gelijkmatige blazing der lippen.

Is bij *eb* de sluiting der lippen bol en traag en steekt de onderlip meer vooruit dan de bovenlip, bij *ep* is zij rad en scherp, zoo als in *klep*, *snep*, en steekt de bovenlip vooruit.

Zij is bijzonder geschikt, om eene vlugtige en huppelende beweging uit te drukken, zoo als in de volgende regels over een galopperend paard:

Hij springt op en springt neêr op het prikklen der sporen,
 Hipplende en tripplende, tripplende trap,
 Zoo hinnikt en grinnikt hij bij elken stap,
 En jagend en vliegend langs velden en paân,
 Raakt hij pasjes de grasjes en topjes der blaân.

Q.

Deze wordt bij de uitspraak zijwaarts van de kaakbeenen gevormd.

R.

Deze tong- en verhemelteletter is mede een vlocibare, smeltende medeklinker, bij welken ook de neuskeeladem vernomen wordt. Men moet de tip der tong wel tegen het verhemelte aanbrengeu, doch niet bepaald drukken; de sterk voortgestuwde adem moet zich zoo doende een' weg banen; van daar haar ratelende klank, wanneer men haar zuiver uitspreekt. Sommigen laten haar brouwende of met inspanning hooren, of maken er eene ridse- lende *g* van; doch dit zijn spraakgebreken, welke men somtijds overwinnen kan door die letter dik- wijls achtereen uit te spreken.

Hoe goed zij zich in het opvolgen der overige medeklinkers leent, wordt zij echter nooit bepaal- delijk in de zelfde lettergreep achter de *m*, *n* en de overige medeklanken gevonden. Vóór de vol- gende zes letters, t. w. voor *f*, *g*, *k*, *p*, *m*, *n*, ko- mende, hoort men een' allerhardsten en wreedsten klank, b. v.: *turf*, *borg*, *kurk*, *worp*, *storm*;

turn. Dit is eveneens zoo met de *l*, wanneer die onmiddellijk door bovengenoemde zes letters wordt opgevolgd. De reden daarvan is, dat de tong in de *r* en *l* uitschiet. Zonder dus een' tusschenkomenden klinker *e* te doen hooren, kan men dergelijke woorden niet uitspreken: *turf* klinkt als *turref*, *golf* klinkt als *gollef*, enz. Intusschen is dit een uityloesisel der afwisseling van het krachtige met het zoetvloeiende, die de zachte *e* in onze taal aanbrengt.

Voor de *m* heeft zij iets opwekkends en aandoenlijks:

Mijn dierbre gâ, kom in mijne armen;
Ik zal uw kille borst verwarmen.

Voor de *l* heeft zij iets sierlijks en levendigs:

Zij reppen en dwarlen al op en al neêr,
En swirten en swarlen ter baan heen en weêr.

De *r* draagt den naam van hondsletter, omdat zij de snelst trillende en ratelende, de krachtigste aller medeklinkers, de meest gespierde aanvoerster aller vokalen is. — Zij ratelt en bruist bij de hartstogten; de doffe *o* voert zij krakend in, en die *o* geeft haar bijna overal de beweegbaarheid van de vokaal. Hoor, hoe zij ons in de volgende regels de beteekenis als ware het toebrult:

De wraaksucht werpt hem in den gloed,
En grimmig grijnst het ruw gebroed.

Op deze en andere wijzen deelt zij aan de taal eene veerkracht mede, die haar veel meer regt zou geven op den naam van leeuwletter.

S.

Deze tandletter wordt gevormd door het sissen der lucht tusschen de tong en het achterverhe-

melte, waarbij men als van zelf een' *i*-klank hoort.

In het woord *sierraad* heeft zij iets scherp blazend smeltends. Met de *m* en ook met de *n* vloeit zij welluidend zamen, zoo als in *smijten*, *smelten*, *snijden*, *snoeijen*.

Niet te veel kan het vermeden worden, de *t* op haar te doen volgen, of de *pt*; hoe onverdragelijk b. v. breekt zij in de volgende woorden de *i* af:

Ik word meêdoogenloos *gegispt*,
En heel den dag door u *berispt*.

Ook als de *p* op haar volgt, eischt zij vloeiende naklanken; de *r* en *l* zijn daarom de eenige letters, waarin die *sp* zich gaarne oplost. *spl* geeft door die vaneenspattende medeklinkers de van elkander wijkende bewegingen duidelijk aan:

Dit koord *gesplust*, dit hout *gespleten*,
Dan 't hout *gesplinterd* tot wij *sweeten*.

Ook bij *spr* is dit merkbaar; maar de bewegingen zijn ruwer en drukken tevens iets verstrooijends of verspreidends uit:

De *sprankels* *springen* uit het vuur,
't Is *sprokkelmaand*, en buiten *guur*.

Bij *st* merkt men eene sterke beweging op, terwijl die bij *str* sneller, krachtiger en heviger is: *stampen*, *stapelen*, *strijden*, *stroopen*.

schr drukt eene scherpe, doordringende beweging uit:

Ik *schr*ap en *schr*aap al wat ik kan,
En *schr*eeuw: ik ben een eerlijk man.

sch daarentegen eene zachte:

Ik *sch*ik en *sch*looi, ik *sch*ift en *sch*aaf;
't *Geduld* geeft gladheid aan de *staaf*.

Bij *sl* heeft eene niet merkbare beweging plaats, als *sluipen*, *slippen*, *slepen*.

Doch men neme zich in acht en bouwe op dit eene en andere geene stellingen; want door het toemenen der uitdrukkingen bij elke natie, en de velerhande zamenstellingen, zijn de woorden van de oorspronkelijke eigenschap hunner wortels te zeer afgeweken.

Over *sch* in het midden en aan het einde der woorden ter behoorlijke plaats.

T.

Deze stomme medeklinker, die alle smelting afbreekt, is eene tand- en tongletter; doch de tandkeelklank, dien men er in hoort, is niet voorttrillend, maar afgebroken en stootend.

Zij spitst en scherpt de tong en doet die rijzen.

In *et* heeft eene volkomene radde en scherpe sluiting plaats, b. v. :

Op het klinken der trompet,
Briescht en trappelt het genef.

Zij is naauw verwant aan *z* en *s*: de *th* der Engelschen geeft er den overgang van op. Men sluit de tanden, verwijdt de lippen, en ademt de lucht door den mond uit, terwijl de tong, onbewogen, het benedenste gedeelte van denzelfven inneemt. Alsdan hooren wij dien afgezonderden tandklank, welke een zweem is van *ie* en *s*.

In woorden, waarin zij door de *s* gevolgd wordt, mag men haar niet weglaten, zoo als dikwijls plaats heeft; maar men zegge: *staatsman*, *potstuk*, enz. Ook hoore men haar in *wezentlijk*, *opentlijk* en *ordentlijk*, hetgeen dikwijls verzuimd wordt, ofschoon de *t* er welluidend in klinkt. Men zorge evenwel, de *t* niet al te scherp te laten hooren,

maar bij wijze van iets middenevenredigs tusschen *t* en *d*.

Door de *r* gevolgd, is zij zeer geschikt om eene hevige beweging uit te drukken, b. v.: *treden*, *trappen*, *trekken*.

U.

Hare uitspraak heeft plaats door de sterkste ronding of sluiting der lippen. Hare vorming ligt tusschen *o* en *i* in, en vindt buiten de samenstelling van woorden in geene toonlooze lettergreep plaats.

Heeft bij de *a* de grootste opening van den mond plaats, zoo merkt men op, dat die opening allengs vermindert tot aan de *u*, bij welke zij het kleinst is. Er heeft eene schuiving plaats van den adem tusschen het verhemelte en de tong benedenwaarts. De onderlippen gevoelen bij het uitspreken eene zamentrekking, in den vorm eener goot, en het stuitpunt is geheel vooraan en laag in den mond.

Bij verdubbeling is de *u* lang, als: *vuur*, *muur*, en in deze woorden zuiver uitgesproken wordende, vormt zij zich meer door eene sterke trilling der lippen, dan door het ademen door den neus. Zacht-kort is zij in *kurk*, *durven*, enz.

De *u* vormt den vaak verkeerd uitgesproken tweeklank *ui* in *luit*, *ruit*, waarvoor men in *Zeeland* en *Gelderland* veelal den onbevalligen *uut*-klank hoort. Men moet dien niet te kort of te gerekt uitspreken; men moet er meer de *ij* dan de *i* in hooren, van daar, dat men in ouden tijd *luijt*, *ruijt*, enz. schreef.

De *u* is bijzonder geschikt, om angstige gewaarwordingen, stil gemor en al datgene uit te drukken, wat neêrslagtigheid en beklemdheid te kennen geeft. Lang uitgesproken wordende — waaronder men *minuut* niet moet rekenen — zijn hare gedwongene trillingen duidelijker en krachtiger, dan die der

andere vokalen, en als zoodanig wordt zij altijd opgevolgd door de ratelende *r*, zoodat beider trillingen in de naauwste verbindtenis staan.

't Is buiten zoo vinnig, zoo *zuur* en zoo *guur*,
Och! geef mij een plaatsje bij 't *vuur* voor een *uur*.

In hare verkorting, die altijd verdoovend is, vereenigt zij zich echter met andere medeklinkers, waardoor zij een geheel ander karakter aanneemt, en van eene lipletter een neuskeelgeluid wordt, dat in ligtheid bijna aan de *i* gelijk, maar doffer is, en in sommige woorden de beteekenis gelukkig nabootst.

Het magje gonst kluchtig en vlug door de lucht.

In *eu* drukt zij eene zachte, stille gestemdheid uit; doch vereenigt er zich tevens met een snuivend geluid van den neus.

Zij gaat in de *w* over en ontvangt daardoor de hoedanigheid van een' smeltenden medeklinker, hetgeen haar het vloeiende der spraak doet bevorderen.

V.

Deze lipletter is een smeltende medeklinker op zich zelve en onafhankelijk; zij is dit met te meer regt, omdat zij, schoon van natuur veranderende, den klinker *u*, waarvan zij afgeleid is, eenigzins doet hooren.

Zij wordt gevormd tusschen de onderlip en de horentanden, of liever door eene ongelijkmatige blazing der lippen, waarbij de neuskeeladem opgemerkt wordt.

In het woord *veulen* is zij zachtblazend smeltend.

Hare verwantschap met de *f* blijkt het sterkst in *Friesland*, waar haar zoete, welluidende klank dikwijls verdonkerd wordt door de *f*, althans veelal aan het begin der woorden. Eveneens straalt die

verwantschap ten duidelijkste door in de woorden *veertig*, *vijftig*, waarin zich de *f* beter schijnt te laten hooren.

W.

Ook deze lipletter is een smeltende medeklinker op zich zelve en onafhankelijk; ook zij is dit met te meer regt; want schoon van natuur veranderende, doet zij den klinker, waarvan zij afgeleid is, eenigzins hooren.

Zij is eene volkomene, onvermengde lipletter, door de vereeniging en ontsluiting der lippen, uit de lipvokaal *uu*, *oe* of *o* geboren.

Zij wordt gevormd door verwijding — door eene blazing van den mond. Die verwijding is flauw door de eenvoudige verbreeding der lippen; maar door de uitzetting der wangen in den mond zelve, wordt zij zwaarder, zoo als in de woorden: *wie*, *waar*.

wr heeft iets zamendrukkends en krommends.

Door *wrange* smart gepriemd, *wringt* zij de handen saâm.

Intusschen zou men de *w* zeer goed als eene zachte *v* kunnen aannemen, en met de *i* is zij de smeltendste der medeklinkers. Met *oe* is zij vokaalstremmend smeltend, b. v.: *woede*.

Sommigen spreken haar min of meer als eene *r* uit, hetgeen alleronbevalligste geluiden voortbrengt.

X.

Deze vreemde keesletter kan niet te veel vermeden worden, dewijl *ks* de zelfde dienst verrigt. Gelijk men weet, komt zij in het woord *Texel* voor; doch in plaats van haar daarin met den klank van *ks* uit te spreken, zegge men *Tessel*, met den zelfden klank als in *Tesselschade*.

Y.

Nooit kan de klinker *i* met den medeklinker *j* de gepaste afbeelding voor deze letter zijn. Het ware dus niet kwaad, wanneer men deze letter liste gieten in den vorm van *y*.

Met de *m* en *w* heeft zij iets slepends en kwijnends.

Die zee is twintig mijlen wijd;
Zorg, dat gij klip en banken mijdt.

Maar ofschoon zij zich in *wrijven* door de *r* verheft, en in *krijten* door *kr* versterkt, heeft de *y*-klank toch altijd iets verwijfs voor het gehoor.

Z.

Deze tandletter is een smeltende medeklinker, wanneer zij als eene zachte *s* uitgesproken wordt.

Ofschoon met de scherpe *s* verwant, en er als blazende tongletter de tweelingzuster van zijnde, is zij er toch van onderscheiden, doordien zij meer eene verhemelteletter is.

Zij wordt gevormd door het sissen der lucht tusschen de tong en het achterverhemelte.

Met de *w* vormt zij een' zeer bevalligen klank, en is dan geschikt, om eene zachte beweging uit te drukken:

Geen zwaan zwemt zonder mij,
Ik zweef haar steeds op zij.

In het begin der zeventiende eeuw was deze letter nog weinig of niet in gebruik. Even als de *v* komt zij in *Vriesland* aan het begin der woorden nog zelden voor.

Het ware misschien verkieslijker, het woord *zamen* met eene *s* te spellen, dewijl zij in dit woord op zich zelve niet welluidend vloeit, en er daarom

ook niet in gehoord wordt. Ook in *zeissen*, *zestig*, *zeventig* en *zeurig* schijnt zij niet gaarne gehoord te worden.

OVER DE ZOOGENAAMDE TWEELANKEN *EU*, *IE*, *OE*.

Tweelanken zijn onmiddellijke overgangen van twee onderscheidene klanken, hetzij van twee korte, hetzij van een' langen en een' korten in elkander.

Deze bepaling is algemeen door de ervarenste taalkundigen aangenomen; want:

- 1°. In een' tweelank laat zich geen enkelvoudige toon hooren.
- 2°. Deze tweevoudige of zamengestelde klank laat dus bij het begin een geheel ander geluid hooren, dan bij het einde.
- 3°. Zoodra een klank geen der spraakwerktuigen zoodanig van stelling doet veranderen, dat daardoor eene merkbare smelting of overgang plaats heeft, alsdan moet men dien klank voor zuiver, voor onvermengd houden.

eu, *ie* en *oe* zijn derhalve geene tweelanken, en dewijl eene goede, beschaafde uitspraak onzer schoone taal er zeer veel van afhangt, dat men dezelve *niet* als tweelanken bezige, zoo rust de taak op ons, dit punt nader te beschouwen.

Een eenklank wordt door de eenvoudige uitademing voortgebracht; een eenklank is zuiver en ongemengd.

EU.

Men verlange b. v. eens de *eu* zoo lang als men wil, en die klank zal bij het begin en aan het einde eveneens luiden — iets, dat alleen het geval kan zijn bij een' wezentlijken een- of enkelklank.

Die bloem heeft door haar *kleur*,
 Mij gistren nog *verheugd*;
 De storm heeft haar *gekneusd*,
 Weg is haar *geur* en *jeugd*.

Hoe blijft men in deze woorden met *eu* den zelfden stand van mond en lippen waarnemen; de spraakwerktuigen veranderen niet van stelling; er heeft geen merkbare overgang plaats. Zelfs in het zingen van dit vokaalgeluid wordt geen zweem van verandering of overgang opgemerkt, zoo als bij *ee...u*. Het best eindelijk zal men waarnemen, dat *eu* geen tweeklank is, wanneer er in den zelfden zin ook woorden voorkomen, waarin wezentlijke tweeklanken gevonden worden. — Die wezentlijke zijn cursijf geschreven.

Hoe gloeit de kleur der roos, waarmee ge uw schoone tooit,
 Ze is 't fraaije goud der jeugd; maar naauwelijks ontloken,
 Verkwijnt zij ras en sterft, op haren steel gebroken,
 Of wordt door wind gekneusd, ontbladerd en verstrooid.

HE.

Wat wij van de *eu* nederschreven, is ook ten volle op *ie* toepasselijk. Dit is slechts eene verlengde *i*, waarin zoowel bij het begin als aan het einde een enkelvoudig geluid gehoord wordt, of dat er, bij eene beschaafde en zuivere uitspraak, althans in *moet* gehoord worden. Het duidelijkst blijkt zulks uit de woorden *valies* en *spiegel*. Deze verlenging van de klinkletter met de *e*, springt uit onze oude taalboeken ten duidelijkste in het oog: wij vinden daar ook de *a*, *o* en *u* met eene *e* verlengd, bij *maer*, *doedt*, *huer*, enz., voor *maar*, *dood*, *huur*; ook in de tegenwoordige Vlaamsche taalboeken vindt men de *a* en de *u* met *e* verlengd; met de *o* handelt men daar eveneens als bij ons.

In vele opzichten verdient het dialect der Zeeuwen

hoogen lof, om deszelfs zuiverheid, en wij rekenen het tot onze taak, om daarvan nu en dan bewijzen te geven. Doch dit neemt niet weg, dat de Zeeuwen in hunne zuiverheid van uitspraak afwijken, daar, waar zij in de *ie* een' zamengestelden of gemengden klank als toegift laten hooren, zoo als in *wien*, *riet*, *ziek*, *lief* en dergelijke. Die woorden toch worden daar te lang uitgehaald met eene naklinkende *e*-schakering van *lieéve*, en strijden ten eenemale tegen eene beschaafde uitspraak. Bij den zang zelfs is in dit vokaalgeluid evenmin een zweem van verandering op te merken, en dat *ie* een enkelklank is, voortgebracht door de eenvoudige uitademing van den mond, zal het best blijken uit de volgende regels, waarin *ware* tweeklanken voorkomen:

Wel hem, die 't goede saait — voor zuivre godsdienst gloeit!
Vernieuwd wordt dan omhoog diens heil, dat hier reeds bloeit.

OE.

Ook deze klank heeft de eigenschap van een' zuiveren en volmaakten enkelklinker; de onderwijzer kan het aan de jeugd niet genoeg inprenten, om bij de uitspraak van woorden, waarin dezelve voorkomt, den enkelvoudigen toon te laten hooren. Dit zal hem hier te gemakkelijker vallen, dewijl de toonadem van *oe* de laagste is onder alle klinkers, en er in de woorden, die hij vormt, eene sombere droefgeestigheid ligt.

Wel mogen wij niet onaangemerkt laten, dat in de woorden *vloer*, *snoer*, de *oe* langer klinkt, dan in *boek*, *doek*, en dat de *oe* een' korteren en langeren duur heeft, hetgeen afhangt van den aard der medeklinkers, die er op volgen. Aan het einde eener lettergreep en voor de medeklinkers *d*, *l*, *m*, *n*, *r* klinkt het lang; korter daarente-

gen, wanneer het gevolgd wordt door de medeklinkers *f, g, k, p, s, t*. Dit blijkt b. v. uit de volgende woorden :

<i>gevoed.</i>	<i>stroef.</i>
<i>gevoel.</i>	<i>genoeg.</i>
<i>bloem.</i>	<i>boek.</i>
<i>doen.</i>	<i>soep.</i>
<i>vloer.</i>	<i>woest.</i>
	<i>voet.</i>

Wij willen aannemen, dat *oe* iets middenevenredigs schijnt te hebben tusschen de *o* en de *ee*, gelijk *eu* tusschen *e* en *i*. Ja, zelfs schijnt het, dat *eu*, *ie* en *oe* tusschen de tweeklanken en de hoofdklinkers in staan; doch eigenlijk gezegd, is dit bedrog van het gehoor. Eene aanhoudende toetsing zal ons tot het besluit brengen, dat er geen merkbare overgang plaats heeft, — dat daarentegen in de werkelijke veelklanken de klank altijd afneemt en de sterkere vokaal in eene zwakkere overgaat, terwijl in den tweeklank de derde vokaal zelfs eenigzins de kracht van een' medeklinker aanneemt. Onze eenklanken zijn dus de volgende: *a, e, eu, i, ie, o, oe, u, y*. Onze tweeklanken *ai, aai, au, aau, eeu, ei, ieu, oei, ooi, ou, ui*, en onze drieklank is *iaau* in het woord *miaauw*.

Men leze nu nog eens bij herhaling de volgende regelen, waarin de drie *zoogenaamde* tweeklanken, benevens drie *wezentlijke* voorkomen,

*Wie in het boek der spreuken leest,
Zuigt goud en wijsheid voor zijn' geest.*

Voorts gelooven wij, dat de nog overgeblevene twijfelingen zullen verdwijnen, wanneer wij ter geschikte plaatse handelen over de uitspraak der woorden, waarin de tweeklank *ei* voorkomt.

— o —

DE KLANKSCHAKERING DER HARD- EN
ZACHT-LANGE *e*.

Zoo in iets zich de edele zucht onzer voorou-
ders vertoonde, om onze krachtige taal in hare
verhevene waarde te handhaven, dan had dit vooral
plaats met de klankschakering tusschen de hard-
lange en zacht-lange *e* en *o*, alsmede tusschen
ei en *ij*.

Deze klankschakering toch mag met het volste
regt een sieraad van het toonkunstige onzer taal
genoemd worden. Door de getrouwe inachtneming
eener enkele en dubbele vokaalspelling draagt men
op de gemakkelijkste en eenvoudigste wijze zorg
voor het in stand houden van een taaleigen, dat
sinds eene reeks van eeuwen is gevestigd. Zij is
van het allerhoogste belang; want zij is in oor-
sprong onderscheiden; die oorsprong doet haar in
klank verschillen, en ook door de spelling, woor-
den van een gansch andere beteekenis onderscheiden.

Wie zal echter ontkennen, dat die klankscha-
keringen hoewel dan ook nergens *geheel* voor een
zeer groot gedeelte verdwenen zijn? Met smart
moeten wij belijden, dat dit maar al te zeer het
geval is. Maar, deze kostbare eigenschap van onze
taal zal niet geheel verdwijnen, niet geheel verlo-
ren gaan. De taak rust veeleer op ons, der dren-
kelinge de hand toe te reiken, en eene poging
aan te wenden, om haar te redden.

Een' blik werpende in de oudste schriften,
welke wij hebben, zien wij, dat al zeer vroeg
eene enkele vokaal genoegzaam werd gerekend tot
de klankvorming in lettergrepen, die niet op een'
medeklinker stuiten. Velen bleven dit in lateren
tijd volgen; velen weken af; doch het tellen en

wegen van de schrijvers en geleerden, die óf de enkele óf de dubbele vokaalspelling huldigden, doet hier weinig of niets ter zake. Van meer belang is de opmerking, dat zoowel de afwijkers als de navolgers tusschen de zacht- en hard-lange *e* en *o* verschil maken. Hoewel dit bij allen niet doorgaans en eenparig plaats greep, hebben toch de beschaafden *niet losselijk en onbedacht* — zoo als TEN KATE zegt — *met hare tale gespeelt, maar er altoos werk van gemaakt, om hare tongen met eene nette teederheid te bestieren, naar den grond van hunne vaderlijke overleveringen*. Het onderscheid van den klank, de verschillende beteekenis der woordeng werd maar al te zeer gevoeld. Tot het krachtigste bewijs daarvan strekt het uitmuntend woordenboek van CORNELIS KILLIAAN, van het jaar 1599. Geen betere gids, geene helderder baak, dan dit onwaardeerbaar werk, om de zacht- en hard-lange *e* en *o* te leeren kennen.

Men heeft naar de oorzaak dezer vervloëijing gezocht. Mij dunkt, dat dezelve niet twijfelachtig is. Ons land toch werd op het laatst van 1500 en in 1600 door Duitschers en andere vreemdelingen bijna overstroomd, en de roemrijke dagen van het Fransche bewind hebben doen zien, hoeveel invloed de buitenlander op eene nationale uitspraak uitoefent. Het meest kwamen die vreemdelingen in *Amstel- en Rijnland*, waar dan ook de schakering der zacht- en hard-lange klanken het meest verdwenen is, ofschoon ook de Noord-Hollanders, de Vriezen en Overijsselaars er niet van vrij te pleiten zijn.

Veel is er in deze eeuw aan onze taal- en letterkunde gedaan; dank zij daarvoor menig regtschappen Nederlander. Maar juist, omdat ook de kunst van wél te spreken reuzenschreden heeft gedaan, moet men zich meer en meer aan de beoefening onzer schoone spraak gelegen laten zijn; niet langer moge het beschaafde oor gekwetst worden door eene eensluidende uitspraak van *heelen*

en *helen*, van *kooper* en *koper*, of, wat het ondragelijkste is, van *leiden* en *lijden*, en vele andere. Men zegge niet: »Dit stelsel rust op te geleerde op te verjaarde gronden;» men vrage niet: »Waarom de spelling geregeld naar een verschil van klank, dat bijna verloren is gegaan?» men voere niet aan: »Veilig mag men de veranderingen volgen, die de uitspraak in eene levende taal van tijd tot tijd ondergaat.» Want — wij zeggen het met nadruk — dit zijn drogredenen, die de toetsing niet kunnen doorstaan. Het stelsel is *niet* verjaard; het is geene natuurlijke verandering; het langzaam verdwijnen van dit sieraad van het toonkunstige onzer taal is een ingeslopen misbruik, en misbruiken moeten tegengegaan worden, wil men ze niet tot eene wet zien stempelen, wil men niet ten laatste zelfs het onderscheid der spelling tusschen *ij* en *ei* zien verloren gaan, hetgeen soms bij enkele Amsterdammers waargenomen wordt.

Een mijner vrienden merkte niet regt het klankverschil op tusschen het meervoud van een deurslot, *sloten*, en het meervoud eener kleine gracht, *slooten*; ook was in zijne harde ooren het verschil gering tusschen de Luiksche *kolen*, die wij in onze kagchels branden, en de bloemkoolen uit den tuin. Als de meesten verviel hij in den plat-Gelderschen tongval *kóalen*, totdat hij daarvan het belagchelijke inzag. In der daad, zelfs hij, die elke klankschakering ten eenemale mist, zal met eenige moeite en goeden wil zeer juist het verschil kunnen doen hooren, zonder tot een' provinciaalen tongval zijne toevlugt te nemen.

Geestig en waar zijn de regelen van den scherpzinnigen Hoogleeraar KINKER, ten opzichte van den platten tongval.

Vriend! hoe vaar je? wees gegroet.
 Zeg! hoe maakt het de Amsterdamsche
 Huisvrouw? vindt se ons land niet goed?
 Maakt zij nog van *oit* en *thois* zijn,

Van de *botter* en de *kaas* ?
 Neen ! dan spreekt men hier toch beter
 Aan de boorden van de *Maas*.
 En de *Rotterdamsche* *deerne*
Geert die nog de *dubbele e* ?
 Doen de *Goudsche* *Jonker Klaassens*
 Met de *dikke tante Kee* ,
 Nog den *scherplange oa*-klank hooren
 Met een' *bollen open mond* ?
 Is de *spraak der Lajenaren*
 Nog *soo lijnrig* , *sout en bont* ? enz.

Weg met elken platten tongval , om het verschil welluidend en beschaafd, zelfs in de hoogste kringen, te doen uitkomen ; want elke eigenschap onzer taal moet in haar zelve aanwezig zijn en erkend worden. Aangevoerd dus de voornaamste of de fraaiste en bevalligste tongvallen van ons land, ten bewijze, dat het verschil tusschen *e* en *ee*, tusschen *o* en *oo*, tusschen *ei* en *ij* tot eene wezentlijke eigenschap van onze taal behoort, — dat deszelfs handhaving van het hoogste belang is, — dat niet alleen de edele zang- en toonkunst aanspraak op de fijnste onderscheiding van het geluid heeft, maar dat ook de afleiding en de spelling het vorderen, om elke verwarring voor te komen, en de uitspraak te schooner, te krachtiger te doen zijn.

Uit de oudere takken van den Duitschen taalstam is eenmaal het klankverschil tusschen de zachten *e* en *o* aangewezen, en standvastige dialectregels zijn daarop gevonden. Wij behoeven die hier niet bij te brengen; onze taak is, het verschil in de uitspraak aan te wijzen en die uitspraak te handhaven. De Vlamingen en Belgen, welke hunne eigene taal niet aan die der Franschen hebben opgeofferd, doen dit verschil allerduidelijkst en zonder ruwheid hooren, ofschoon hun *Vlaamsch* overigens geenszins in staat is, het oor van den *Hollander* te streelen.

Aan den *Maaskant*, in *Groningen*, *Zeeland* ook in de volksspraak der overige provinciën wordt het

onderscheid, hoezeer verschillend, in acht genomen; doch het eenparigst en zuiverst in *Zeeland*. Een Goesenaar vooral is hierin de helderste baak, wanneer men het woord *begeeren*, *beeren*, *menig* en een paar andere wil uitzonderen.

Laat hem b. v. de volgende regels eens opzeggen :

Eer zal zich iedere *steen* het onderst boven *keeren*,
Eer de echte *Zeeuw* 't gebruik van d' *éé*-klank zal *verleeren*.

En in geen dezer woorden zal hij den levendiger, helderder, langer aangehouden klank, die de Fransche *é* nadert, uit het oog verliezen, of den misslag begaan, de *zacht*-lange *e* te doen hooren, of in *steen* den klank van *gesteen*, (*gezucht*.) uit te drukken.

Doe hem daarentegen dezen volzin uitspreken :

Ik mag u onzen kommer niet langer
verhelen: deze *week* zullen wij onze laatste
bete broods eten.

En hij zal wel zorgen den klank niet te lang aan te houden, en dat er geen twijfel bij u opkomt, of hij ook soms den wortel *beete* bedoelt, en van iets *zachts*, iets *weeks* gewaagt. In geen der woorden van dezen volzin zal hij de hard-lange *e* doen uitkomen, maar des te beter die, aan welke de Fransche *é* nadert.

Wel wordt er soms in plaats van *e* de *eu*-klank gehoord, zoo als: »leun op mijn' arm,» en dit heeft ook in *Groningen*, zelfs in sommige streken van *Holland* plaats, b. v. »men speelt om zeven gulden;» doch bezwaarlijk zal men er dit aantreffen in woorden, die de hardlange *e* hebben.

In *Overijssel* heeft men het woord *keren* en *keeren*; het eerste beteekent een huis schoon maken, het tweede heeft de zelfde beteekenis als bij ons; doch het onderscheid in de uitspraak wordt

daar zeer welluidend in acht genomen; trouwens, de Overijsselsche uitspraak is in vele opzigten vloeiend en onderscheidend, zoo als onder anderen in het verkleinen der zelfstandige naamwoorden.

Ten einde de zachtlange *e* van de hardlange te leeren onderscheiden, moet men vooreerst de regelen in het geheugen prenten, die onze woordenboeken daartoe aanwijzen. Onder die regels echter wordt ook de volgende opgegeven: »de hardlange *e* hebben de meeste woorden, die in het Hoogduitsch *ei* hebben.» — Doch ja, slechts de meeste; want men zou een' gansch verkeerden koers nemen, wanneer men waande, op dit kompas gerust te kunnen zeilen. — Telkens staat men in tweestrijd en wankelt en weifelt bij de toetsing aan dien steen. Ook verliest deze regel grootendeels zijne waarde, dewijl niet allen vreemde talen leeren.

Onmisbaar is in dit opzigt eene woordenlijst, waaraan het dan ook niet ontbreekt; en wie den KILIAAN van 1599 bezit, heeft een' vrij zekeren leidman, die voor dwaling behoedt. — Loffelijk, dunkt ons, zouden ook de onderwijzers en kweekelingen handelen, wanneer zij hunne leerlingen van tijd tot tijd opstellen met de zacht- of hardlange *e* lieten vervaardigen, en vooral van zulke woorden, die in de beteekenis wijd en breed verschillen. Hierdoor zouden zij wezentlijk nut stichten en aan hunne zelfoefening bevorderlijk zijn.

DE KLANKSCHAKERING DER HARD- EN ZACHT-LANGE O.

Ook ten opzichte der klankschakering van de *o* verdienen de Zeeuwen en vooral de Vlamingen den meesten lof. — In *loochenen*, *betoogen*,

en een paar andere, aan mijn geheugen ontsnapt, laten de eersten wel verkeerdelijk den zacht-langen, en in *personen*, *Rome*, *schromen* den hard-langen klank hooren; dan, over het algemeen kan ook de Goesenaar hun, die van dit schoone onderscheid der taal zijn afgeweken, tot getrouwen gids dienen.

De Zeeuw behoeft geene letterkundige opvoeding genoten te hebben, om de volgende verzen wel-luidend en naar eisch voor te dragen:

Moed, wakkre Geusen, landgenooten!
 Het hoofd omhoog bij bangen nood;
 De roover loert, bemant uw booten,
 Vuur, mannen! vrijheid of de dood!

Even als hij hierin de hard-lange, zoo zal hij in het volgende de zacht-lange *o* laten hooren:

In deze plaats van ongestoorde rust genoten zij de *hoop* der zaligheid; met den *horen* des overvloeds bij hen, bloeden er enkel *rozen voor* hunne voeten.

Hij zal dat *genoten* (van *genieten*.) volkomen onderscheiden van *landgenooten*, hoezeer het in de afleiding niet verschilt, en alleen bewijst, dat de wet van het meest algemeene gebruik ons rigtsnoer behoort te zijn; ook zal die *horen* des overvloeds ons niet aan luisteren of toehooren doen denken. Wel zal de zin op zich zelve dit gevaar doen vermijden; doch toevallige omstandigheden kunnen niet zelden dit bezwaar doen ontstaan en tot de belagchelijkste misvattingen aanleiding geven.

In *Gelderland* wordt de hardlange *o* gemeenlijk als *eu* uitgesproken. »Wat kom ik te *heuren*?» zegt men daar. »Ik kan het waarlijk niet *geleuen*;» de zacht-lange daarentegen wordt er meestal zuiver vernomen.

In *Groningen* verandert de zachtlange dikwijls in *eu*, zoodat men daar hoort zeggen: »*Onze brave Keuning heeft te veuren al harde neuten te*

kraken gehad," in plaats van: »Onze brave Koning heeft te voren al harde noten te kraken gehad.»

Maar daarentegen zal men er ook den volgenden zin hooren: »*Dreumen zijn deuzen vol bedrog, die ons beus maken.*» Voor: droomen zijn doozen vol bedrog, die ons boos maken.

Wij zien derhalve, dat in die provincie de regel mank gaat, dat *alleen* de zachtlange *o* in den *eu*-klank overgaat. In het grootste gedeelte van *Zee-land*, daarentegen, ken ik geene woorden dan met de zacht-lange *o*, die tegen *eu* verwisseld worden, en dan nog laat die klank zich altijd eenparig hooren, zoo als wij hem kennen in de woorden *be-kreunen* en *ondersteunen*, b. v.: »*Mijn zeun heeft de geust van onze weuning gemaakt.*»

Even als met de *e*, behoort men zich ook hier de regelen in het gehengen te prenten, en de woordenlijst te raadplegen.

De volgende cursijf geschrevene uitdrukkingen eischen de hard-lange *o* en *e*; die met kapitaalletters de zachtlange *o*; vooral in deze woorden geschiedt de uitspraak dikwijls zeer verkeerd.

Bij *tusschenpoozen* hernieuwde zich de *veete* met hevige *beleedigingen* gepaard.

Deze dranken *zweemen* naar *goore* melk.

De gasten, onder het groen der *prië-len* gezeten, verlustigden zich in het gezang der *filomeelen*.

Het geklap der *zweepen* deed de *beeren* en wolven te *voorschijn* komen.

De EENE reefde het *schooverzeil*, andere MATROZEN waren bezig met het water uit te *hoozen*.

Zij lieten zich *foolen* en HONEN door de *leeken*.

De strijd tegen de *Mooren* was bloedig.

In mijn' tuin groeijen heerlijke FRAM-BOZEN.

DE KLANKSCHAKERING VAN *EI* EN *IJ*.

Geene klankschakering echter is grooter, dan die tusschen *ij* en *ei*, en de woorden met dezen verschillenden klank zijn talrijk, terwijl zij dikwerf eene gansch andere beteekenis hebben.

In de provincie *Zeeland* kan men echter ook te dien opzichte de beste leidlieden vinden. Alle woorden met *ij*, welke niet op een' medeklinker stuiten, nemen bij den Zeeuw de enkele *i* aan, b. v. *hi*, *zi* en *wi schrijven*, in plaats van *hij*, *zij* en *wij schrijven*. Maar in lettergrepen, die op een' medeklinker stuiten en eene verlenging van den klinker vorderen, verdubbelt bij de *i*, en zegt *miin*, niet *mien*, zoo als wel eens geloofd wordt; bij de uitgangen op *lijk*, wordt het *lik*, b. v. *erbarmelik*; en woorden gelijk *vriendelijk*, worden, *vrindelik* uitgesproken, hetgeen veelal ook in *Groningen* het geval is. Dit nu heeft ook wel in een gedeelte van *Vriesland* en *Overijssel* plaats; maar de Zeeuw zal het alleen en uitsluitend doen in woorden, die de *ij* hebben. Wanneer hij derhalve zegt:

Ik viil dat iser;

dan weten wij, dat hij *ijzer vijlt*, en dat hij niet dat ijzer te koop veilt. — Wanneer een kaaskooper zegt: *het is erg met de meid*, dan weet men, dat de dienstmeid weder de eene of andere fout begaan heeft, en men behoeft niet te denken, dat hij den kaasworm (*mijt*) bedoelt. Zonderling mag het heeten, dat het woord *inwijden* daarop eene uitzondering maakt, zoodat men er even als in *Holland* hoort zeggen: de kerk wordt ingewijd.

De verwisseling der *y* met *i*, soms ook wel met *u*, zoo als in *Zeeland* in enkele woorden, heeft in *Overijssel* op eene welluidende wijze plaats. Zoo hoort men daar: *hij schiint vrij te blijven*, voor, »hij schijnt vrij te blijven,» en in dergelijke uitdrukkingen. Overigens heeft ook de verwisseling in *Gelderland* en al de dialecten onzer landgewesten plaats, ofschoon hier met den zuiveren *i*-, daar met den piependen *ie*-klank en elders weder met eene tusschensoort; en dit verschijnsel wordt zeer natuurlijk uit den oorsprong van de *y* verklaard. Dewijl daarentegen nergens de *i*-klank gehoord wordt in woorden waarvan de spelling *ei* is, zoo is dat dialect zeer dienstig ter onderscheiding van de klankschakering; want even droevig als het in *Holland* met de uitspraak van de *ei* is gelegen, zoo is dit ook bij vele openbare sprekers in de landprovinciën het geval. Billijk echter zij gezegd, dat die schakering nog niet geheel verloren is gegaan; mij althans is het meer dan eens te beurt gevallen, van een openbaar spreker het onderscheid tusschen *rjzen* en *reizen* en dergelijke woorden, zoo goed als in *Groningen* te hooren in acht nemen, en wel op de zoetvloeiendste, welluidendste wijze. Met welgevallen herinner ik mij nog altijd de aangename schakering tusschen deze twee regels:

Daar stond *hij* als *Jupijn*, in *reinen* *krijgs*mansdos,
Den *heilgen* *eik* *gelijk* in *Wodans* donker bosch.

Maar dat genot zal men schaars smaken, wanneer een gepast onderwijs op de scholen of door daartoe bevoegde mannen niet meer en meer ter harte wordt genomen.

Maar welk verschil is er dan tusschen, en welken weg moet men volgen, om die schakering te doen uitkomen? zullen velen vragen.

Doe in *brein*, *rein* een beschaafd geluid hoo-

ren, is het antwoord. Spreek het niet uit als *brijn rijn*; want dit ware een eenzelve, niet aangenaam en plomp geluid; de *y* heeft iets krijschends in woorden, waarin zij niet behoort. — Oudtijds schreef men *Romainen*, thans *Romeinen*. Men late in dit woord en dus ook in *brein*, *rein* een' zachten en smeltenden overgang van de *e* tot de *i* hooren, bijna als stonde er *reein*; er is onder de uitademing eene verandering der spraakwerktuigen noodig; doch men zorge, dat men de *ee* korter afbreekt dan de *aa* in het woord *fraai*, b. v. zoo als een beschaafd Franschman het woord *payer*, (betalen) uitspreekt.

Zorgvuldig evenwel vermijde men dit met de *y*; want dit ware de Vlamingen, vooral de Antwerpenaars nagevolgd, aan wier verhuizing naar hier, in vroegeren tijd, wij dit te danken hebben. — *y* klinke meer open, met eene grootere opening van den mond, meer kort af, in die woorden, waarin zij het burgerregt bezit, zoodat het schijnen moet, alsof er een zweem van minderen nadruk op valle.

Dit in acht te nemen, is waarlijk geene bezwarende taak. Het moge oefening en geduld vereischen; maar het is pligt; door die meer of minder onderscheidene schakeringen zou onze schoone taal winnen in kracht, verscheidenheid en welluidendheid, waarin zij ontegenzeggelijk veel verloren heeft.

OVER HET VERSCHERPEN OF VERZACHTEN DER NAAST
ELKANDER STAANDE MEDELINKERS, TOT BEVOR-
DERING VAN DE WELLUIDENDHEID.

Het spreekt van zelf, dat men in woorden en volzinnen niet iedere letter even hard of op de

zelfde wijze moet laten hooren, zoo als zij alleen staande of afzonderlijk gewoon is te klinken. De welluidendheid vordert hierin niet zelden afwijkingen, en deze mag niet uit het oog worden verloren.

Wij zullen dit punt door eenige voorbeelden uiteenzetten.

Wanneer de scherpe medeklinkers onmiddellijk voorafgegaan of opgevolgd worden door eenen zachten, zoo doen zij dien zachten meestal insgelijks scherp worden.

Zoo is het eene eigenschap van de scherpe *f*, dat na haar de *g*, *v*, *z* in *ch*, *f*, *s* worden veranderd, b. v.:

Sla 't ook mijn droef chemoed ter neêr,
Ik noem uw straf chenadig, Heer!

Hoe! 't erf fan 't edel voorgelacht,
Ten roof fan vreemd geweld en magt.

Eer sal de sonneschijf sich keeren,
Eer 't wanbedrijf sal triomferen.

Het meervoud of de verbuiging van een woord eischt soms een' of meer scherpe medeklinkers; zoo geeft *ik straf*, het meervoud *wij straffen*, *ik tref*, *wij treffen*, *ik plof*, *wij ploffen* en meer andere. Bij dergelijke woorden is de medeklinker *f* scherp, en wanneer op dezen nu een klinker volgt, dan doet zij ook dien klinker den *f*-klank aannemen.

Ik plof een' steen ter neêr — ik tref een schuldloos kind.

De doorlopende zin verbiedt elke rust, en men leze dus als stonde er:

Ik plof feen steen ter neêr — ik tref feen schuldloos kind.

Andere woorden vormen het meervoud met eene *v*, zoo als: wij *sterven* van ik *sterf*; wij *leven* van ik *leef*; wij *schaven* van ik *schaaf*, en vele andere. Doch ook zelfs in de meeste dier woorden heeft

de *f* de eigenschap, om de op haar volgende *g*, *v* en *z* scherp te maken, b. v. *ik leef cherust; ik sterf voor haar; ik schaaf sacht.*

Iets anders is het, wanneer er klinkers volgen. Zoo komt *gelooven* van *ik geloof; graven* van *graf; leven* van *ik leef; zweven* van *ik zweef*, enz.; alsdan klinkt de *f* als de zachte *v*, b. v.:

't Geloof ontwapent smaad en spot,
Daar waar 't geloof is, daar is God.

Aan 't graf ontogen, leef ik weêr;
En leef en zweef in reiner sfeer.

Deze verzen, naar een goede en beschaafde uitspraak voorgedragen, moeten derhalve de volgende klanksmelting doen hooren:

't Geloov ontwapent smaad en spot;
Daar, waar 't geloov is, daar is God.

Aan 't grav ontogen, leev ik weêr,
En leev en zweev in reiner sfeer.

Wanneer de *f* niet uit de *v* is ontstaan, gaat zij voor de *b*, *d*, *l*, *m*, *n*, *r* in den *v*-klank over. Zoo is *kof* in het meervoud *koffen*, even als *klijf* het meervoud *klijffen* vormt. Men wachte zich derhalve in de volgende regels de scherpe *f* te laten hooren.

Schoon gindsche kof den storm ontjaagt,
Wordt zij door rots en klijf belaagd.

Maar men neme deze welluidende uitspraak in acht:

Schoon gindsche kov den storm ontjaagt,
Wordt zij door rots en klijv belaagd.

Wanneer de scherpe medeklinkers door scherpe onmiddellijk opgevolgd worden, alsdan spreekt men ze beide scherp uit.

Maar wanneer de zachte medeklinkers door zachte gevolgd worden, spreke men beide niet altijd zacht uit. Dikwijls veranderen beide in scherpe, b. v.:

<i>lieg</i> zoo niet	wordt	<i>liech</i> soo niet
<i>hij</i> bood zulks	»	<i>hij</i> boot sulks
<i>land</i> zaat	»	<i>lants</i> aat
<i>godv</i> reezend	»	<i>gotf</i> reezend
<i>grond</i> vest	»	<i>gront</i> fest
<i>koud</i> vochtig	»	<i>kout</i> fochtig
<i>heb</i> zuchtig	»	<i>heps</i> uchtig.

Wat wij van de letter *f* aanvoerden, heeft ook voor het meerendeel betrekking op de *p*.

Wordt deze onmiddellijk door de *b* opgevolgd, zoo moet men ook in haar den *b*-klank hooren.

Stab beter, *stab* bedaard, niet loom, maar ook niet *fad*,
Des levens loobbaan is zoo glad.

Volgt de *d*, alsdan neemt de *p* evenzeer den *b*-klank aan.

De hoob dringt door den sluizer van den nacht.

Zijn echter de zachte *g*, de *v* of de *z* hare naaste geburen, dan zou men de uitspraak geweld aandoen, wanneer men de zachtheid dezer letters wilde behouden, en ze niet als *ch*, *f* of *s* liet klinken.

De slaap *chiet* balsemdruppelen in de wanhoop *fan* het hart; de wonde der ramp *salft* zij.

Wanneer een medeklinker onmiddellijk achtervolgd wordt door een', dien hij niet kan voortdrijven, of waarop hij niet kan overrollen, dan moet hij in de uitspraak eene scherpte aannemen, die niet vermeden mag worden.

God te dienen, God te vreesen,
Schenkt ons hoog geluk nadesen. —

Dit moet derhalve aldus uitgesproken worden :

Got te dienen , Got te vreesen ,
Schenkt ons hooch *cheluk* nadezen.

Indien op *ch* de letters *b*, *d* volgen, alsdan moet het den *g*-klank aannemen.

Juich , brave ! juich , de Heer regeert.

Wordt echter die zelfde *ch* door de zachte *v* of *z* opgevolgd, dan zou men eene onnatuurlijke rust hooren, wanneer men den *v*- of *z*-klank wilde doen uitkomen:

Poch *frij* , *v* vrek ! met geld en goed belaân ,
Toch sullen zij door mot en roest vergaan.

Wanneer de *d* door eene vokaal gevolgd wordt, moet zij zich als *d* laten hooren en dus geene verscherping ondergaan. Den regel :

God is goed , en zijn gebod is wijsheid.

leze men dus , als stonde er :

God *dis* goed , en zijn gebod *dis* wijsheid.

Het zelfde neme men in acht in het volgende gezegde :

Als van de boomen het blad afvalt , is de tijd voorbij , om het bad in te gaan.

Daarentegen vormt het woord *kat* het meervoud *katten*, *bef*, *beffen*, *zot*, *zotten*, en derhalve is in het enkelvoud, die *t* en *f* altijd scherp, want het volgende woord met een' klinker aanvangt :

Zie , hoe die kat eene muis aangrijpt.
Ik zal aanstonds mijne *bef* aandoen.
De *zot* is altijd belagchelijk.

Maar belagchelijk zou het evenzeer zijn, wanneer men de spraakwerktuigen wilde dwingen, om aan die *t* en *f* den *d*- en *v*-toon te geven. Dat dit

echter, hetzij in het openbaar, hetzij op sommige scholen, maar al te zeer plaats heeft, zal wel geen bewijs behoeven. Doch de welluidendheid vordert, dat men die woorden ongedwongen, zonder eenige de minste tusschenrust late hooren, en in dit geval zal de uitspraak wezen:

Een sot tis altijd belagchelijk.

De *t* neemt den *d*-klank aan, wanneer zij opgevolgd wordt door woorden, die met *b*, *d*, *l* of *r* aanvaugen, b. v.:

Zijn kruin is wid besneeuwd, bespod dien grijsaard niet.

Hij gaat nied loom, maar ook nied rad.

De woorden, die met *g*, *v* of *z* beginnen, moeten den scherpen klank laten hooren, wanneer de *t* onmiddellijk aan dezelve is voorsafgegaan.

De liefde kent *cheen'* afstand of geene grenzen; want *sij leeft foort tot aan den rand van het graf.*

De eigenschappen der *s* in het verscherpen of verzachten der naast elkander staande medeklinkers, komen met die der *f* veelal overeen. Een en ander thans te zamentrekkende, lette men op het volgende: Als *b*, *d*, *v* en *g* gevolgd worden door de scherpe *p*, *t*, *f* en *ch*, zoo nemen zij deze scherpte aan. Worden daarentegen *p*, *t*, *f* en *ch* gevolgd door de *b*, *d*, zoo nemen de eersten den zachten klank der laatsten aan. Eindigt een woord op *g* en volgt er een klinker, zoo late men de *g* hooren; doch wanneer het woord, dat op *ch* eindigt, een *werkwoord* is, en door een' klinker gevolgd wordt, zoo late men de *ch* hooren. Nog zijn er onderscheidene woorden, welke men moeilijk tot eenigen regel kan brengen. Zoo zegge men: *avnemen* en niet *afnemen*, *afkomst* en niet *avkomst*, *laaksucht* en niet *laakzucht*; want ook

de *k* heeft de eigenschap, dat zij vele zachte medeklinkers verscherpt.

De woorden: *beefaal*, *schuifuit*, *durfal* spreke men uit als: *beevaal*, *schuivuit*, *durval*. Men zegge *behagen* en *dragen*, maar daarentegen *behachelijk* en *drachelijk*, otschoon met *g* gespeld. Zoo zegge men ook *geheugen*, maar daarentegen *heuchelijk*, *oochelijk*.

Degelijk is in de uitspraak aan de spelling gelijk.

Men zegge *gezechchelijk*; doch daarentegen het *gaggelen* der ganzen, het *baggeren*, het *waggelen*.

In het woord *jasmijn* vermijde men de scherpe *s*, maar spreke het uit, als wierde het *jazmijn* gespeld.

Verdere voorbeelden behoeven niet meer bijgebracht te worden. Maar ten slotte zullen wij het eene en andere te zamen vatten. Den volzin, dien wij daartoe het meest geschikt oordeelen, schrijven wij neder met de spelling, die bij eene goede en beschaafde uitspraak moet gehoord worden, terwijl wij de toetsing en vergelijking met andere woorden verder aan den Onderwijzer overlaten :

Edel is het paard. Als fan metaal gegoten, staat het daar, en tog gis het rank en vlug gals eene ree. Het waarschuwt, wanneer het teenich freemt cheluit cheswaar wordt. Ook is het chedienstig en schoon van lichaamsform. Alz een adelaar snelt het tin de vlugt foort, en de vonken uit zijne hoeven herscheppen het donkere pad dīn eene vurige baan. Het sed de manen overeind, slaat sich med den staart tin de zijden, als het top de jagt chaat. Maar vooral toont het fuur en moed dals het tegen den vijand dop-trekt. Dan snuift ten grinnikt het fan moed. Het staat foor de lans, maar siddert niet. Het paard dīs het schilt fan den ruiter, en tevens sijn pijl. Is sijn

berijder gevallen, toch stort het sich son-
der hem in het heetste van den strijd.
Na de overwinning draagt het den kop *pin*
de *hoochte*, en ziet met *teen'* helderen
blik *foor* *zig* *guit*, als *foelde* *hed*, dat
ook hem een gedeelte van de eer en den
roem toekomt.

De hoofdzaak van alles is, dat men nooit angst-
vallig den slotmedeklinker van den aanvangsmede-
klinker afscheide, en dat men elken klank toetse
aan het gevoel.

HET VERKEERDE VAN DEN LANGEN *JJ*-KLANK EN
HET ACHTERVOEGSEL *IG*.

Er zijn, dit valt niet te ontkennen, menschen,
die geen' smaak vinden in de muziek, ja, er zijn
er, wier ooren zelfs geheel verstompt zijn voor de
streeleendste en welluidendste klanken van het heer-
lijkst instrument.

Wanneer nu echter dezulken wilden beweren,
dat het genot der muziek, dat de muziek zelve louter
hersenschim, louter ingebeeld vermaak was, dan zou
eene geheele beschaafde maatschappij er de stem
tegen verheffen, en zulk eene uitspraak voor onge-
rijmd verklaren. Niet ongerijmd echter zou de
bewering zijn, dat de welluidendheid in de taal ge-
heel willekeurig is, en dat alles, wat taalkundig goed
kan heeten, tevens wèl luidt, omdat het gehoor van
een' enkele er geen' wanklank in opmerkt.

Reeds in de Grieksche en Latijnsche, die be-
schaafdste der talen, had de welluidendheid niet
weinig invloed op de spelling. Nu eens verwisselde
men, om de gemakkelijkheid van uitspraak en de
zoetvloeiendheid, min of meer verwantschapte let-

ters; dan weder laschte men in vele woorden eene letter, die niet tot derzelver oorsprong behoorde; soms ook had er eene weglating of zamenstelling van letters plaats. Ook met de nieuwere talen was zulks het geval, vooral met de Duitsche, waarvan onze Nederlandsche een' tak uitmaakt. Onbeschaafder en onder een ruwer klimaat levende, dan de fijne Grieken en Latijnen, had ook de taal der oude Duitschers minder zachtheid en vloeibaarheid; talrijk waren hunne op elkander volgende medeklinkers, en de woorden minder geschikt voor de dichtkunst en welsprekendheid. Meer nu dan in eenige andere, en bij gevolg dus ook in onze taal, is in haar de onophoudelijke zorg voor welluidendheid en gemakelijkheid van uitspraak zichtbaar; want niet schaarsch zijn er de voorbeelden van letterverwisseling, verplaatsing en van zamenstelling of weglating, iets, dat met haar gebruik dan ook geenszins onbestaanbaar is. Het gezag daartoe berust niet in de hand van enkele personen, maar in die der Nederlandsche natie in het algemeen. Deze ziet de overhelling onzer taal tot het zachte, vloeibare en welluidende; die taal is haar eigendom, en aan haar komt dus het regt toe, tot beslissing over dezelve.

Ofschoon nu in het spraakgebruik de gevoelens altijd meer afwijken dan in het schrijfsgebruik, zoo zijn er echter onderscheidene punten, waarover het gevoelen van de natie zeereenparig is, hoewel dezelve door velen uit het oog worden verloren. De reden daarvan moet almede gezocht worden op de scholen, waar, bij hoeveel voortreffelijks ook, de goede uitspraak tot nog toe slechts bijzaak schijnt te zijn. Wij willen derhalve onze geringe krachten gaarne aanwenden, om bepaald en zoo volledig mogelijk die punten uiteen te zetten, welke niet weinig bijdragen tot eene goede en beschaafde uitspraak; wij maken een begin met den uitgang *lijk* en *lijke*.

Niemand zal weerspreken, dat die uitgang kort is, b. v. in de woorden van den volgenden zin,

waarin er slechts één voorkomt, dat geen uitgang is, en dat dus scherp moet uitgesproken worden.

Waarlijk, mijn vriend! gij hebt ongelijk, zoo gij het *deerlijk* en *gevaarlijk* misbruik niet tegengaat, zal het weldra *ongeneeslijk* zijn. De uitspraak geschiedt in vele opzigten zeer *gebrekkelijk* en *aanstootelijk* voor beschaafde ooren, en is *werkelijk* somwijlen niet *duldbaar*. Moedig dus en met *rekkelijk* geduld de hand aan het werk gelegd en voortgezet, en wat u *aanvankelijk* *bezwaarlijk* moge toeschijnen, zal u spoedig licht worden door het besef der *noodzakelijkheid*.

Gelijk wij zeiden, is die uitgang kort in tegenstelling van *verongelijken*, waarin de *ij* tot het zakelijke deel behoort, en moet zeer zacht uitgesproken worden; doch door duizenden hoort men er een' nadruk aan geven, die ons onophoudelijk aan een lijk of dood ligchaam doet denken. Anderen weder zeggen *lik*, als de eerste lettergreep van *likteeken*; en dezulken laten dan ook de uitspraak hooren: Het *noodzakelijke* en *onherroepelijke* van deze zaak is bewezen."

Doch deze klank, hoe oneindig veel beter dan *noodzakelijke* is nog de ware niet. De uitgang of liever het achtervoegsel *lijk* moet *ten naasten bij* het geluid van *lik* hebben: onze ouden schreven zelf *natuurlec*, *tijdlec* voor *natuurlijk* *tijdelijk*, zoo als zulks bij MELIS STOKES en MAERLANT te vinden is; — in *lijke* moet men geen' zweem van eene verdubbele *t* hooren en ook niet de minste drukking op de *i*; maar men verneme een' korten vluggen klank tusschen de *e* en *i* in, als wanneer men geen gevaar zal loopen, aan de vele woorden met dien uitgang eene verkeerde uitspraak te geven. De leerling oefene zich in het volgende

versje, en de onderwijzer geve hem van tijd tot tijd andere ter beoefening:

Wie *waarlijk eerlijk* man wil heeten,
 Spreek' *lasterlijk* van deugd nooh eer;
 En handel' *strenglijk* naar 't geweten,
 En 't *godlijk* woord van onzen Heer.

Het bovengezegde is evenzeer toepasselijk op woorden met den uitgang of het achtervoegsel *ig*, *ige*, gelijk in *wanhopig*, *magtige*; deze uitgang geeft den aard van of eene geneigdheid tot iets te kennen. Doch nemen wij liever een' doorlopenden zin, waarin dusdanige woorden onderscheidelijk voorkomen:

Zie den olifant, dien *magtigen*, reusachtigen bewoner des wouds. In vergelijking van het reusachtig paard is hij een levend rotsblok; als een *nietig*, klein schepsel zinkt dit bij zijne monsterachtige grootte weg. — De olifant heeft niets bevalligs; maar bij al zijne ongelijkvormigheid, bij al zijne wanstaltigheid, straalt er iets levendigs en groote schranderheid uit zijn oog. In zijn' snuit vereenigt hij behendigheid en kracht; die is voor hem de beker, welken hij in den mond ledigt. Voorzigtig neemt hij er zijn' geleider mede op, en wandelt veilig niet dezen voort. Kortom, de snuit is zoo gewichtig voor den olifant, dat hij, zonder denzelfen zou ophouden, de magtigste woudreus te zijn.

In geen dezer cursijf gedrukte uitgangen mag de *i* gehoord en nog minder een heerschende toon aan deze glippende syllabe gegeven worden; vooral mag men het tusschen *i* en *e* dobberend geluid in deze uitgangen niet piepend laten hooren. Men

late de *i* door de zacht-korte *e* vervangen, als wanneer deze doffe, zwakke letter den uitgang geheel toonloos doet zijn, zoo als het in de goede uitspraak behoort, b. v.:

De dappre vaandreg stond niet werkloos op den wal;
Maar ter verdedeging gereed bij d' eersten knal.

MET VERKEERDE VAN DEN *SCH*-KLANK.

Voor al mag het eene grove feil genoemd worden, de *sch* als meer dan ééne letter aan te merken, of heesch uit de keel te laten opkomen, met een' *sg*-klank, vooral in die woorden, waar zij als eene bloote *s* moet uitgesproken worden, b. v.:

Wat vergaapt ge, u slaafsche menschen!
Aan die ijdele en aardsche wenschen?

In ouden tijd was die *sch* altijd *sk*, *sc* of ook wel *ssc*, en zelfs nog tegenwoordig hoort men in *Groningerland* er den *sk*-klank aan geven, b. v.: Hebt gij geen plezier om uit *visken* te gaan. — In den strikten zin nu, is het geluid der *sch* niet strjdig met den aard onzer taal; maar haar scherp geluid heeft iets onaangenaams en veel onwelluidends voor het beschaafde oor, althans in het midden of aan het einde van de woorden, waarin de Zeeuwen haar dan ook niet laten hooren. Men lette bij voorbeeld eens op de volgende regels:

De Spaansche, Venetiaansche en Italiaansche benden trokken in trotschen overmoed naar ons land, om het onder de roede van den Kastiliaanschen beheerscher te brengen. Onder een heesch en

helsch getier vielen zij als eene rui-
schende stortzee aan: *onmenschelijk*
 woedde hun staal op *gansche* scharen van
 weêrloozen. In een *bosch*, dicht bij een
Waalsch dorp gelegen, begonnen die uit-
heemsche beulen den hemeltergendsten
 moord, en noch Protestanten, noch Room-
schen waren voor hun' *hondschen* smaad
 of hunne wreedheid veilig.

In dezen geheelen zin is slechts één woord,
 waarin de *sch*, schoon niet schor uit de keel, mag
 gehoord worden. In al de overige en honderden
 gelijksoortige moet deze uitgang op eene verzachtende
 wijze door de scherpe *s* of *ss* vervangen worden,
 en waar men twee *s* vindt, zoo als in *visschen*,
 spreke men slechts eene scherpe sluit-*s* uit. Het
 bedoelde woord is *scharen*, en dit laat zich duk-
 delijk begrijpen. aangezien hierin de *sch* het zu-
 kelijk deel van het woord uitmaakt. Men zij dus
 voorzigtig, dat men in al te grooten ijver niet te
 ver ga, en dat men niet de Duitschers of Engelsen
 volge, die zelfs in het begin der woorden de *sch*
 in *sj* veranderen. Het zou derhalve hoogst belag-
 cheljk wezen, wanneer men onder bovengenoemde
 aanwijzing ook de volgende regels wilde betrekken:

Daar doet het scheepsgeschut
 Zijn schor gedonder hooren;
 O God! bescherm de vloot,
 Of Neêrland gaat verloren.

En men laze dan eens:

Daar doet het ssepsgesut
 Zijn sor gedonder hooren;
 O God! beserm de vloot,
 Of Neêrland gaat verloren.

Het gezond verstand immers roept ons duidelijk
 toe, dat dit geene uitgangen zijn. Vergelijk nu
 daartegen eens het onderstaande, en vraag u dan

af, of het wel een strikt vereischte zou zijn, er de *ch* bij te voegen, om den zin te doen verstaan:

Bouw niet op 't geluk, o mensen!
Want, bereikt gij ook uw wensen,
't Ondermaanse heil is schijn;
't Hemelse sal 't ware zijn.

Overbodig zou het wezen, ter verduidelijking hier nog iets bij te voegen; alleen merke men nog het volgende op: in het woord *mensch* en alle anderen, die op *sch* eindigen, zuiver uitgesproken, zal men min of meer een' neusklank hooren; het onderste gedeelte van den mond trekt zich iets naar voren; ook neemt de tong de gedaante van een' lepel aan en plaatst zich tegen de ondertanden. — In *grens* en al die woorden, welker einde eene enkele *s* is, verbreedt zich de mond eenigzins; de tong neemt den vorm aan van een' omgekeerden lepel en plaatst zich tegen de boventanden: ook zal men hier geen neusgeluid, maar wel den zuiver sissenden klank vernemen.

HET VERKEERDE VAN DEN *NG*-KLANK.

Dat de *ng*, ofschoon twee karakters, slechts een' letterklank moet afbeelden, hebben wij reeds aangeduid. Het is echter noodig, dit punt nog eenigzins nader te ontvouwen.

Het spreekt bijna van zelf, dat die splitsing der *ng* niet overal moet vermeden worden. Wilde men er onder anderen een' letterklank van maken in den volgenden zin, dan voorzeker zou men wartaal doen hooren, die ieders lachspieren in beweging zou brengen:

Ingezetenen zijn de bewoners van een land; ingelanden zijn dezulken, die in het eene of andere distrikt een gedeelte gronds bezitten.

Ingetogenheid past den grijsaard, en strekt der jeugd tot eer.

Een eerlijk rentmeester moet het leez-goed, tot welks beheer hij aangesteld is, ingevolge de voorschriften van pligt en geweten besturen.

Wij geven den volgenden vasten regel aan, ten einde hierin niet te dwalen: wanneer men dat gedeelte van het woord, hetwelk met *n* eindigt, afscheidt of op zich zelf neemt, en wanneer dan het overblijvende nog een woord of hoofdbestanddeel uitmaakt, alsdan moet de *ng* gesplitst worden.

Men ziet en gevoelt toch duidelijk, dat in bovenstaande en dergelijke woorden de *n* tot eene lettergreep behoort, waartoe de *g* niet kan gerekend worden. — Geheel anders is dit met het woord *kling, ring* en duizend gelijksoortige. Wanneer men dus bij het lezen van den onderstaanden zin:

Komt, maagden en knapen! komt, ouden en jongen!
Luchthartig gesprongen en vrolijk gezongen.

de *g* van de voorafgaande *n* wilde scheuren, dan zou men zeer tegen de welluidendheid en de beschaafde uitspraak zondigen, en toch wordt deze zonde zoo menigmaal gepleegd; maar telkens ook lijdt er de bevallige en beschaafde uitspraak bij.

Op de letter *n* hebben wij aangaande dit punt het eene en andere aangestipt. Om zich de uitspraak van dezen *eenen* letterklank met twee karakters eigen te maken, hebbe men alleen te vragen: hoe worden de Engelsche woorden *long, strong* uitgesproken? en na de beantwoording daarvan, zal

het niet moeilijk vallen, naar eisch verzen voor te dragen als deze :

Wat ramp u, braven! moog' bespringen;
 Wat donkre nacht u moge omringen;
 Hoe bang u 't harte klop' —
 Door nacht en vale schemeringen
 Voert eens naar reine, saalge kringen,
 Gods Engelschaar u op.

HET VERKEERDE VAN DE AFZONDERING DER *D* VAN DE *I*
 IN *AADJE*.

Onder de meest voorkomende spraakfouten mag ook bijzonder gerekend worden, dat in den oorspronkelijk uitheemschen uitgang *aadje*, gemeenlijk de *d* van de *j* wordt afgezonderd. Zoo zegt men: »Voor die timmer*aadje* moet eerst eene stella*aadje* opgeslagen worden,» of: »deze stoffa*aadje* is niet zeer geschikt tot siera*aadje*,» en men laat afzonderlijk de *d* en de *j* hooren.

Oudtijds werden die woorden *agie* geschreven, ontleend van het Fransche *age*. Onder de Bourgondische regering is het ook achter onze woorden gekomen, en heeft nagenoeg de beteekenis van den uitgang *nis* en *ing*.

Fabrikaatje, *personaatje* zeggen geheel onkundigen, doch *personaadzje* is evenmin goed; de *dj* heeft slechts eene lispende, smeltende uitspraak, en is niets dan een onverdeelde medeklinker. De uitspraak intusschen kan niet beter voorgesteld worden, dan door de letters *timmerazje*, *fabrikazje*. Op deze wijze leze men ook het volgende :

Met veel *pakkazje* en veel *bagazje*
 Van huis te gaan geeft veel *kwellazje*.

HET VERKEERDE DER VERSCHERPING VAN
VER, *TER*.

Allerverkeerdst en lĳnregt strĳdig met de eigenschappen onzer taal is het bezigen der scherp-korte *e*, in de voorvoegsels *ver*, *ter*. Zoo hoort men veelal: » *Terwĳl* gĳ het zegt, denk ik er aan. *Verhinderd* bij u te komen, gelieft gĳ mij dit *verzuim* te *vergeven*, en wees *verzekerd*, dat ik het *vergoeden* zal." Men geeft nadruk aan dat voorvoegsel, als moeste het eene *verte*, een' afstand uitdrukken, of als sprake men van *vergen*, *verzenen*, *tergen* en dusdanige woorden. Maar men lette eens op het onderscheid tusschen dat voorvoegsel en het bijvoegelijk naamwoord *VER*.

Wreed *veroordeeld* en *verstooten*,
Van van maag en vrienden af,
Vindt de balling slechts een rustplaats,
In een van *verwijderd* graf.

Wanneer men derhalve deze voorvoegsels met de zacht-korte *e* uitspreekt, en er geen' klemtoon hoegenaamd op legt, zal men die vele woorden naar eisch laten hooren, en dus ook het volgende goed voordragen :

Verbeelding! toover mij in de eeuwen, die *vervlogen*;
Verberg geen enkel feit, door 't voorgestacht *verrigt*;
Ik word *verrukt*, *verveerd*, ik voel mijn' meed *verhoogen*;
Een reeks van wonderen *verrijst* voor mijn gesigt.

Geheel anders is het gesteld met *her*. Hierin moet de *er* wel degelijk zoo scherp klinken als in het woord *tergen*. Dit *her* toch, zoo als in *herinneren*, *herdoen*, *herlezen*, maakt een zakelijk deel van het woord uit; en het moet, zoo niet den vollen, altijd ten minste een' halven klemtoon hebben.

HET VERKEERDE VAN *ZIJNEN*, *HUNNEN*, *EENEN*
EN DERGELIJKE WOORDEN.

Ondragelijk ook is het uittrekken der lid- en voornaamwoorden *een*, *zijn*, *hun*, *mijn* en andere, te meer, wanneer aan de *e* in die slotlettergrepen een scherpkorte klank wordt gegeven, om welke laatste redenen wij het dan ook aanstippen.

Hoe traag en slepend toch wordt een volzin, wanneer men dien op de volgende wijze wil uitspreken :

Met eenen wissen sprong werpt de leeuw zich op zijnen aanrander; met eenen stalen tand vermorzelt hij zijnen vijand, en legt zich naast zijnen buit neder.

Uit uwen en hunnen brief heb ik gezien, dat men mijnen voorslag afwijst, dat men mijnen raad niet volgt, en dat men eenen gansch anderen weg zal inslaan, om tot eenen gewenschten eindpaal te komen.

Met regt schreef BILDERDIJK hierover :

Ik denk, dat *haren*, *zijn*, *hunnen*,
Is zekerlijk een weddenschap.
Of zou mij dit bedriegen kunnen?
Men doet het immers voor een grap?
Want wie zou de arme voornaamwoorden
Zoo zwaar met klatergoud omboorden,
Te schittrend voor hun knechtslivrei?
Dat goedjen, kan men 't niet ontberen,
Schuilt best in schaduw van hun Heeren,
En nooit voegt hun zoo'n luid geschrei.

Men make hieruit echter niet op, dat die verbuiging tot den vierden naamval *altijd* ongepast zou zijn. In enkele gevallen kan het krachtige en ge-

spierde van den stijl er door bevorderd worden; veelal echter is de bijvoeging van het afkortingsteeken genoeg, om den vierden naamval aan te duiden, b. v.:

Hij heeft zijn' broeder een' verrader genoemd.

In geen geval late men op die slotlettergrepen eenigen nadruk vallen, zoo men aan het vloeiende en welluidende der uitspraak wil regt doen.

NET VERKEERDE IN DE UITSpraak VAN *WERELD*
EN *HEER*.

Twee woorden zijn er in onze taal, over welker uitspraak de gevoelens bijna tot in het eindeloze verschillen; wy bedoelen *wereld* en *heer* (*krijgsh eer*.)

Wil men het onheugelijk gebruik onzer voorouders volgen, dan zou men in *wereld* den Franschen *ai*-klank moeten hooren. Neemt men echter in aanmerking, dat het woord van *weren* of *wesen* afkomt, dan zou men er het geluid der zachtlange *e* aan behooren te geven, zoo als over het algemeen in *Groningen* plaats heeft.

Bij de toenemende beschaving mag ook de taal in die beschaving geene uitzondering maken. Wanneer het gebruik eene rigting aan de uitspraak geeft, die hare bevalligheid en welluidendheid verhoogt, dan behoort de natie die rigting te begunstigen, en, in het tegenovergestelde geval te verbeteren. Is nu de *ai*-klank in *wereld* een bastaardklank? Wij gelooven ja; maar een bastaardklank is daarom niet onwelluidend. Wij voor ons wenschen — want het ware vermetelheid, het als regel op te dringen — dat het gebruik onzer voorouders moge gevolgd worden, en dat men aan de jeugd den *ai*-klank voorhield, vermeenende, dat als-

dan aan de welluidendheid het meeste regt zou geschieden.

Ter bevordering van de duidelijkheid, ware het misschien verkieslijk, aan de spelling van *heir* de voorkeur te geven: in de beschaafde uitspraak late men zoowel als in *meren* de zachtlange *e* hooren, niet alleen ter onderscheiding van *mijnheer*, maar omdat ook de rigting in de welluidendheid zich naar de zachtlange *e* uitstrekt. Wenschelijk ware dus de volgende uitspraak:

Talrijk waren de krijgsheren van NAPOLEON; want hij wilde de opperheër der gansche wêreld zijn.

OVER DE VERDERE MEEST VOORKOMENDE SPRAAKFOUTEN.

Bij sommige lettergrepen en slotlettergrepen zijn de spraakfouten minder algemeen. Genoegzaam is het derhalve, die slechts met een enkel woord aan te stippen.

In het verbogen lidwoord *den* vermijde men den klank, die aan een' *den* of *dennenboom* doet denken. Even zoo in *een*, wanneer dit geen telwoord is. De uitdrukking:

Het is een geluk voor den braven man.

leze men dus als stonde er:

Het is e'n geluk voor d'n braven man.

In *geestdrift*, *herfstdraad* en andere woorden, waar de *t* onmiddellijk wordt opgevolgd door de *d*, moet men zich geen geweld aandoen, om die uit te spreken, evenmin in *hoofddoel* en dergelijke, dewijl er anders eene onnatuurlijke rust plaats heeft.

Nogtans neme men in acht, dat in alle woorden, waarin de volgende lettergreep met den zelfden medeklinker aanvangt, waarmede de vorige syllabe eindigt, die verdubbelde letter zoo veel mogelijk, doch altijd op eene ongekunstelde wijze moet worden aangedrongen; dit is met de lipletters niet moeilijk, b. v. in *waterloopplaats* zal de *pp* sterker klinken dan de *p* in *Waterloo-plaats*.

In de uitdrukking: »Onder zijn' mantel verborg hij eene *sabel*." of: »Hij is een *prater*, en zij eene *snapper*," moet men nooit de scherpkorte *e* in die slotlettergrepen laten hooren, of er een' klemtoon aan geven; men onderscheide *leidster* van *leidster*, voor welk laatste *leidster* misschien verkieslijk ware. Zoo ook niet in *dingster*, *balsam*, *halster*, *hennep*, *volgens* en dergelijke woorden. Bij den uitgang *ersche* mag dit evenmin plaats hebben, b. v.: »Het is geene *Oostersche*, maar eene *Cypersche kat*." In den uitgang *ische* late men wel flauw de *i* hooren, doch nimmer de piepende *ie* uitkomen.

De *w* mag niet tegen de *v* verwisseld of omgeruild worden; men zegge dus niet: een *kluventje* katoen, of een *nieuwe* hoed, een *nieve* rok, maar duidelijk en beschaafd een *kluwentje* katoen, een *nieuwe* hoed. In *wringen*, *wrok*, *wraak*, *wrong*, vermijde men dus: *vringen*, *vrok*, *vraak*, *vrong* te laten hooren, dewijl ook het krachtige en veel beteekenende dier woorden daardoor zou benadeeld worden.

In vele gevallen moeten de korte klinkers *a*, *i*, *o*, en *u*, zoo flauw gehoord worden, dat zij van de zacht korte *e* moeilijk te onderscheiden zijn. Dit heeft dan plaats, wanneer zij onmiddellijk door eene lange lettergreep voorafgegaan of gevolgd worden. Zoo zegge men niet *Zaturdag*, maar *Zaterdag*, even als dit zeer bevallig in *Groningen* op het platte land plaats heeft. In vele woorden van vreemden oorsprong, die hun burgerregt heb-

ben verkregen, neme men dit eveneens in acht. Zoo vermijde men de uitspraak: *cedul*, *korporaal*, *notulen*, *testament*, als ook: *sakrament*, *doctor*. Men zegge eenvoudig: »De docter liet den notares roepen, om het testement van een' zieken korperaal te doen opmaken,» moettende die klank bijna niet van de zachtkorte of doffe *e* te onderscheiden zijn.

In *Jezus*, *muskus* zweeme de uitspraak van *us* insgelijks naar de doffe *e*.

Even als men het woord *muzijk* volgens den Zeeuwschen tongval moet uitspreken, namelijk *mu-ziik*, zoo zegge men ook: *koffi*, *knizen*, *bandiit*, *fabriik*, in plaats van: *koffij*, *knijzen*, *bandijt*, *fabrijk*. Ook op de uitspraak van vreemde, doch vaak gebezigde woorden behoort de onderwijzer den leerling opmerkzaam te maken. Zoo hoort men *fictie*, *amotie*, enz. veelal uitspreken, als stond er *fictsie*, *amootsie*. De *t* echter mag niet als *tsi*, maar moet als *si* klinken.

In *museum* late men de *s* door de *z* vervangen.

In het woord *ordentlijk* hoore men evenmin de *e* van *dent*, als de *ij* van *lijk*; de klem valle geheel op *or*.

In *majesteit* late men de gewone *j* hooren, en vermijde het, die letter door een' *z*-klank te doen voorafgaan. Men zegge dus niet *Ma-zjesteit*, maar *ma-jesteit*.

Lensen beteekent: den walvisch met eene spies of lens doorsteken. *Lenzen* daarentegen is *ledig maken*, ook wel *met een fokje zeilen*. In deze werkwoorden onderscheidé men dus de scherpe *s* van de zachte *z*.

De vier maanden, *Januarij*, *Februarij*, *Junij* en *Julij* behooren hun' *ij*-klank te verliezen en door een' flauwen *i*-klank, min of meer naar de doffe *e* zweemende, vervangen te worden.

Even als men door velen het woord *komt* als *kompt* hoort uitspreken, zoo zeggen sommigen ook

hembd in plaats van *hemd*. Doch men legge er zich door oefening op toe, om die bijkomende *p* en *b* niet merkbaar te doen zijn.

Vatten wij thans de voornaamste en meest voorkomende spraakfouten in een zoo kort mogelijk bestek te zamen, — schrijven wij de scherpkorte en lange klanken, de schijnbaar gelijkkluidende, doch in spelling verschillende woorden met kapitaal, de letters, lettergrepen en uitgangen, waarop de aandacht moet gevestigd worden, in cursief — en laten wij de verdere toepassing aan den onderwijzer of kweekeling over :

Vele zijn de *verbeteringen*, in deze reusachtige eeuw van vooruitgang door *den* menschelijken geest te weeg gebragt. Als een dier nieuwste en *verwonderlijkste* gewrochten *komt* het stoomwerktuig bijzonder in *aanmerking*. Wij behoeven dit door GEENE lange REDE te BETOOGEN. Zie, het is de eerste *Zaturdag* in de maand *Junij*. Een stoomschip verlaat de *Texelsche* REEDE; majestueus en *PIJL*-snel streeft het voort; weldra is het als een *nevel* aan ons oog ONTTOGEN; tegen wind en stroom vliegt het over wijde *men*-ren en *PEIL*looze oceanen, en eer de maand *Julij* ten einde is, bevindt zich de *Nederlander* reeds op zijne *koffijplan*-taadje, aan het andere einde der *wereld*. Zoo knoopt het stoomschip de landen te zamen, die door zeeën zijn afgescheiden; zoo herschept het de *langste reis* in eene *blyde* spelevaart, en zoo veel wonderen kan de *vindingrijke mensch* door *naden*-ken tot stand brengen.

 UITSPRAAK DER *n* AAN HET EINDE DER WOORDEN.

Ondragelijk is het scherp uitspreken der *n* aan het einde van een woord, achter de korte, zachte *e*. — Velen klemmen die slot-*n* zoo geweldig, en houden haar als met een' dreun aan, dat er alle welluidendheid door verkracht wordt. Zij zeggen b. v.:

Ik kan dat niet lezen.
Ik wil u dit niet geven.

en op dergelijke onzakelijke uitgangen meer, — In *Amsterdam* wordt daarentegen de slot-*n* wegge-
laten, zelfs in het meervoud van zelfstandige naam-
woorden, zoo als: *huize*, *boome* in plaats van
huizen, *boomen*. Doch dit is even zoo strijdig
met den aard van onze taal, die geene gemaakt-
heid duldt, als dat sommigen die letter gebruiken,
waar zij volstrekt niet behoort, gelijk in, »*hij be-
minden haar*,” en dergelijke.

Hoe onbevallig is het, die *n* niet uit te spreken,
wanneer h. v. het daarop volgende woord eens
met een' klinker begint, zoo als:

Zij loope een' verkeerden weg.

Maar de *n* moet ook niet altijd scherp uitgesproken
worden. Waarheid is het toch, dat zij niet ge-
makkelijk wil vloeijen achter de zachte *e*, en ge-
volgd wordende door eenige medeklinkers, of door
een' enkelen, waarop zij moeijelijk over rolt.

Zoo behoort men haar slechts ten halve te ver-
nemen in deze uitdrukkingen:

Zij lijden schipbreuk.
Zij geven plaats.

en immer, wanneer ze door verscheidene mede-
klinkers gevolgd wordt.

Men hoore haar niet in het gezegde:

Zij loopen na.
Zij roepen neef.

en dus nooit, wanneer ze door eene *n* gevolgd wordt. Altijd verneme men haar in het zakelijke deel van het woord. b. v.:

Ik kan dien hoon wel dulden.

Ook voor eene merkbare pauze, t. w.:

Ik zal het u geven.... maar.

Insgelijks late men haar altijd hooren voor de *h* en voor alle klinkletters. Doch steeds veruigde men het, haar te verscherpen, of die verscherping te doen vallen op de haar voorafgaande doffe *e*; want veel welluidender zou het zijn, de *n* altijd weg te laten, dan in zulk een gebrek te vervallen. Het beste middel dunkt ons, om deze verscherping te vermijden, zoude zijn, dat *en* met den neusklink uit te spreken in *lijden*, *branden* en alle dergelijke werkwoorden.

DE VERDEELING OF SPLITSING DER LETTERGREPEN.

In dit voornaam gedeelte onzer taal met betrekking tot de uitspraak, worden niet zelden, zoowel in het schrijven als uitspreken, groote misslagen begaan.

Behandelen wij dus die twee punten in de volgende orde:

1°. Over de verdeeling der lettergrepen in het schrijven.

2°. Over de verdeeling der lettergrepen in de uitspraak.

1°. Meestal vindt men aan het einde van een regel het woord *elkander* aldus afgebroken: *el-kan-der*, *voortaan voort-aan*, *landouw lan-douw*, *majesteit maje-stein*, *vrijster vrij-ster*, en andere. — De verdeling echter behoort aldus te zijn:

elk-ander
voort-aan
land-ouw
majes-teit
vrij-ster, zoo ook in alle, waarin *ster* de vrouwelijke uitgang is.

De splitsing is aan zoo vele uitzonderingen onderhevig, dat er geene vaste regels aan te geven zijn. Nogtans zijn wij door lang onderzoek tot het volgende zetal gekomen:

a. Zamengestelde woorden breken af op de samenstelling, t. w. *brood-mes*, *turf-hok*, *voort-aan*, *bloem-pot*, *elk-ander*.

b. De voorvoegsels, welke tot een woord behooren, blijven op zich zelve, t. w. *binnen-komst*, *in-trede*, *over-togt*, *tusschen-soort*, *ondier*, *be-slag*, *ge-fnuikt*, enz.

c. De verkleinwoordjes behooren altijd bij de afbreking afzonderlijk te worden gesteld, t. w. *balle-tje* (een kleine *bal*) *spinnetje* (eene kleine *spin*); want schrijft men *ballet-je*, *spinnetje*, dan hebben deze woorden eene gansch andere beteekenis.

d. De uitgangen, een' of meer medeklinkers voor zich hebbende, blijven altijd op zich zelve, t. w. *eet baar*, *zwaar-te*, *rijk ste*, *deugd-zaam*.

e. Wanneer een medeklinker tusschen vokalen in staat, behoort hij tot de volgende syllabe, t. w. *le ven*, *doo-pen*, *bra-den*, enz. — Deze regel geldt natuurlijk niet voor die woorden, welke zamengesteld zijn, zoo als *land-ouw*, *mein-eed*, enz.

f. Wanneer twee medeklinkers tusschen voka-

len staan, voegt men den eersten bij de eerste syllabe, en den tweeden bij de volgende syllabe, t. w. *bal-len*, *mas-ten*, *haar-den*. Men zou hier nog kunnen bijvoegen: woorden op *st* eindigende, veranderen bij de vorming van het meervoud in *s-t*, namelijk:

<i>gast</i>	<i>gas-ten</i>
<i>vest</i>	<i>ves-ten</i>
<i>kist</i>	<i>kis-ten</i>
<i>post</i>	<i>pos-ten</i>

Woorden op *ks* worden in het meervoud *k-s*.

<i>heks</i>	<i>hek-sen</i>
<i>reeks</i>	<i>reek-sen</i>
<i>feeks</i>	<i>feek-sen</i>

Die op *nd* veranderen bij het meervoud in *n-d*.

<i>land</i>	<i>lan-den</i>
<i>vriend</i>	<i>vrien-den</i>

Deze wijze om twee medeklinkers tusschen twee vokalen in het midden van niet zamengestelde woorden uit te spreken, is aan geene uitzonderingen onderworpen.

Wanneer er drie of meer medeklinken zijn, vordert de welluidendheid, dat die, welke het gemakkelijkst in zamengestelde letters kunnen zamen smelten, in de zelfde lettergreep gehoord worden.

<i>dienst</i>	<i>dien-sten</i>
<i>winst</i>	<i>win-sten</i>
<i>gunst</i>	<i>gun-sten</i>
<i>barsten</i>	<i>bar-sten</i>
<i>persten</i>	<i>per-sten</i>

Vordert de welluidendheid, dat er twee medeklinken aan het einde van de eerste lettergreep gehoord worden, dan schrijve men ook:

<i>toorts</i>	<i>toort-sen</i>
<i>koorts</i>	<i>koort-sen</i>

Dit zelfde heeft plaats bij de volgende en dergelijke uitgangen, die met eene klinkletter beginnen:

<i>verw</i>	<i>ver-wer</i>
<i>Bart</i>	<i>Bar-tel</i>
<i>koorts</i>	<i>koort-sig</i>
<i>mond</i>	<i>mon-ding</i>

Wanneer deze uitgangen met een' medeklinker beginnen, moet men daarin de klankverdeeling der overige zamengestelde woorden op de volgende wijze in acht nemen:

<i>zwelgster</i>	<i>zwelg-ster</i>
<i>Pinkster</i>	<i>Pink-ster</i>
<i>mengsel</i>	<i>meng-sel</i>
<i>zalfsel</i>	<i>zalf-sel</i>
<i>geneeslijk</i>	<i>genees-lijk</i>
<i>vergeeflijk</i>	<i>vergeef-lijk</i>
<i>wereldling</i>	<i>wereld-ling</i>
<i>welwillendste</i>	<i>welwillend-ste</i>

2°. Erger nog is de verkeerde uitspraak, die er in de splitsing der lettergrepen plaats heeft. Zoo toch hoort men niet zelden elke lettergreep als afzonderlijk klinken, waardoor niet weinig onwelligheid, ja stroefheid geboren wordt.

In het woord *kluis* en dergelijke, houden velen even op na *kluis*, terwijl men het daarentegen zoodanig moet uitspreken, dat de *s* zich even zoo scherp wijzigend mededeelt aan *klui* als aan *ter*.

De stroefheid neemt niet weinig toe, wanneer men zulks hoort in woorden, waar de twee medeklinkers door eene korte vokaal worden voorafgegaan, b. v. in *luster*, *haspel*, *kastijden*, *hospes*, *kristal*, *kastanje*, *kwispel*, *gespen*,

enz. Sommigen verdeelen die in de uitspraak bijna als *la-ster*, *ha-spel*, *ge-spen*, *kri-stal*, en men hoort derhalve eene lange *a* en een' geheel anderen klank, dan de aard onzer taal in die woorden vordert. — In *kwispelen* immers moet men de *s*, die sluit-*s* is, zeer naauwkeurig onderscheiden van de aanvangs-*s* in *spelen* en andere dusdanige woorden. Zij moet van de *p* afgescheiden en allerscherpst gehoord worden met eene splitsing, niet ongelijk aan die van *ps* in *schepsel*.

In *toortslicht* hoore men de *s* aan het einde van de eerste lettergreep.

In *mistred* denke men niet aan den drieklank *str*; want zoowel in *mist-red*, als in *mi-stred* zou men een geheel onnatuurlijk geluid hooren. Men moet die medeklanken verdeeld uitspreken, namelijk *mis-tred*.

Waar de gedachte zich niet aan den vrouwelijken uitgang *ster* of den overtreffenden trap *ste* hecht, maar daarentegen aan den uitgang *er*, daar spreke men uit:

mees-ter
bij-s-ter
kloos-ter
roos-ter

zonder echter na de eerste lettergreep de geringste rust te doen opmerken.

Zoo make men dus ook van de stad *Mechelen* geen *Me-chelen*, maar verbind de medeklinker aan de beide vokalen even als stonde er *Meg-che-len*, aangezien de lettergreep van een woord niet op zich zelve staat, maar in de uitspraak met de volgende vereenigd is.

Dit eene en andere zal voor den kweekeling of leerling ter verdere toepassing genoeg zijn.

 HET IN ACHT NEMEN DER KLEMTONEEN.

Een allervoornaamst vereischte tot eene goede uitspraak is, dat men aan elke lettergreep die lengte en dien klemtoon geve, welke haar toekomen. Het spreekt dus van zelf, dat de wezentlijke of ware klankverhouding nimmer uit het oog mag worden verloren. Op den voorgrond staan derhalve (om mij van de twee gebruikelijke termen te bedienen) *articulatie* en *accentuatie*. Eene taal immers is onaangenaam voor het gehoor, onduidelijk voor het begrip, in één woord, verward en donker in ons oog, wanneer men geene zuivere en juiste denkbeelden heeft van de maat en den toon, die er eigen aan zijn. Wil men verstaanbaar spreken, wil men in het oor van anderen eene aangename spraak overgieten, wil men de welluidendheid in hare ware kracht verbonden en samenhangend in acht nemen, zoo moet de opvolging van klanken zich laten bepalen door eene toon- en maatregeling, als in onze taal eigenaardig is.

Datgene, wat wij *toon* noemen, is de meerdere of mindere verheffing eener lettergreep, en geene taal is er, waarin de klemtoon eene zoo groote rol spelen, als in de onze, om onderscheidene beteekenissen te doen opmerken. Het opgeven en schakeren der toonen in hooge en lage, heet in elke taal melodij; maar in geene oefent dit zoo veel invloed uit als in de onze; in onze taal brengt een klemtoon, verkeerd gebezigd, den hoogsten wanklank voort, maar ook de grootste bevalligheid, wanneer men dien naar eisch in acht neemt.

Die bedoelde klem is aan verscheidenheid onderworpen. Elk woord heeft eene heerschende letter-

greep, boven of nevens welke geene andere in meerderen of gelijken nadruk gehoord wordt. Evenwel kan men er onder die andere lettergrepen wel eene of meer vinden, die daarom niet van toon ontbloot zijn.

Nemen wij b. v. eens, ofschoon dit meer tot het maatkundige behoort, het woord *stervelingen*. *Ster* heeft de volle klem; *ve* en *gen* missen die volstrekt; *lin* komt aanmerkelijk boven deze twee uit, hoewel er minder op gedrukt moet worden, dan op *ster*. Men zegge derhalve *STERVELINGEN*. Zoo ook is het met vele andere woorden, eveneens met de cursief geschrevene in den volgenden zin :

In de WETenschappen zijn evenveel
TWIJSelingen, als verschillende draden op
de WEEFgetouwen.

Nooit derhalve mag men een' halven klemtoon zoodanig versterken, dat hij een heele wordt of den hoofdnadruk overstemt; nooit mag de doffe toonlooze lettergreep in de regten van den halven klemtoon treden.

Gelijk wij bij de aanwijzing der spraakfonten niet onduidelijk te kennen gaven, kunnen de uitgangen der woorden nooit de klem hebben, die men aan de meer zakelijke lettergrepen moet geven. Het spreekt van zelf, dat hier uitgangen van zuiver Nederlandsche woorden bedoeld worden, en daaronder rekene men niet: *kasteel*, *fontein*, *kleedij*, *klavier*, *fortuin*, *Prinses* en zoo veel andere, hoezeer zij sedert lang hun Nederduitsch burgerregt hebben verkregen. Doch de Nederlandsche uitgangen kunnen eenen halven toon hebben, wanneer zich tusschen de wortel-lettergreep en den een- of meer lettergreepigen uitgang eene toonlooze greep bevindt, b. v.: *TBEkenaar*, *HINDERnis*. Dit blijft ook zoo bij het meervoud dier woorden;

doch de eerste wortel-lettergreep behoudt altijd den hoofdklemtoon.

Van hoe veel belang het is, de regte klem aan de woorden te geven, moge blijken uit het volgende :

Schoon gij een stuk kurk met de hand in het water moogt *onderdrukken*, en er hetzelfde uren lang in *onderhoudt*, toch zal het boven komen, zoodra gij het loslaat. De eenvoudige reden is, omdat de kurk ligter is, dan water.

daarentegen :

Men zegt, dat hij weduwen en weezen *onderdrukt*, en toch is het mij bekend, dat hij deze twee kinderen voor zijne rekening *onderhoudt*.

Gij moet dezen wijn in andere flesschen *overgieten*, maar draag zorg, dat gij u niet *overgiet*.

Zoo gij hem bedoelt, die den *voor*naam KAREL draagt, dan is hij een *voor*naam man.

Wilt gij geld *overwinnen* of *overleg*gen, dan moet gij met *overleg* te werk gaan, en uwe zucht tot verkwisting *overwinnen*.

Gij moet de mate van goedheid *vol*doen, en hem zijne rekening tot den *laatsten cent voldoen*.

Deze voorbeelden zouden met vele andere vermeerderd kunnen worden; doch het bijgebragte zal genoeg doen zien, hoe vaak de beteekenis van het woord den zin bepaalt, en dit wordt zoo vaak verwaarloosd. Voor al deze en dergelijke voorbeelden geldt overigens de regel, dat al die voorvoegsels *onder*, *over*, *vol*, enz., wanneer zij voor

werkwoorden staan, den beelen klemtoon hebben, zoodra zij eene nadere bepaling van het werkwoord geven en dus bijwoorden zijn, b. v. *drukken*, hoe? *onder*, dat is naar beneden; *stemmen*, hoe? *over*, dat is nog eens; *maken*, hoe? *vol*, in tegenstelling van *ledig*. — In andere gevallen hebben zij slechts den halven klemtoon, dewijl zij alsdan een onafscheidbaar deel van het werkwoord uitmaken.

Onze meeste woorden vorderen de kracht op de eerste lettergreep. Dit heeft zonder uitzondering plaats in de werkwoorden, met afscheidbare voorzetsels, waarin tevens het onderscheid in de beteekenis der woorden bijzonder kenbaar is, zoo als: *aanspreken*, *bijblijven*, *inzetten*, *tegenspreken*, ook in de niet afscheidbare, die met een zelfstandig naamwoord beginnen, zoo b. v.: *kielhalen*, *liefkozen*, *pluimstrijken*, enz.

De meeste zeiden wij; want dit is geenszins het geval bij werkwoorden met onafscheidbare voorzetsels; bij zelfstandige met de voorvoegsels *be*, *ge*, *ver*, *ont* zamengesteld, en evenmin bij woorden van uitheemschen oorsprong. Wanneer ook bijvoegelijke naamwoorden met een voorzetsel beginnen, hebben deze geenszins de klem op de eerste lettergreep, ook niet, als zij uit twee bijvoegelijke naamw. zijn zamengesteld. Bij eenige tusschenwerpsels, voegwoorden en voorzetsels heeft dit evenmin plaats.

Bij zamenstelling in zelfstandige naamwoorden, waarin het laatste door het eerste woord nader bepaald en aangewezen wordt, behoudt dat eerste woord zijn' toom, b. v.: *BRUIDschat*, *DEURwaarder*, *GEESTdrift*. Hierop mogen een paar uitzonderingen zijn, zoo als: *stadhuis*; doch dit mag eene verbastering genoemd worden, en wij voor ons zouden de voorkeur geven aan de uitspraak van *stadhuis* of wel *stadshuis*, even als men wel zegt *gemeentehuis*, *dorpshuis*, enz.

In bijvoegelijke naamwoorden is dit het geval niet, men zegt *afzigtelijk*, *handdadig*, *weldadig*. De ontkennende voorwoordjes *on*, *mis*, *wan* hebben ook geene klem, wanneer zij voor bijvoegelijke naamwoorden staan, b. v.:

Hij is in *wanhopigen* toestand.
Dit zijn *onrijpe* vruchten.
Dit is een *misvormd* gelaat.
Zij is mij *ontrouw* geweest.

Maar vóór zelfstandige naamwoorden komende, ontvangen zij de klem.

Ik heb haar hare *ontrouw* verweten.
Hij is in *wanhoop* over zijne *misdad*.

Hierop maakt echter het woord *misbaar* eene uitzondering, dat immers door niemand met *misbaar* zal verward worden en een van die woorden is, welke het duidelijkst doen zien, hoe noodzakelijk eene goede kennis van den klemtoon is.

Iedere taal heeft hare eigenschappen, en deze zijn de regels, naar welke zij geleid en ontwikkeld behoort te worden, terwijl men haar daarentegen nooit, willekeurig, eigenschappen moet opdringen. De heerschende klemtoon hangt niet slechts af van het voorwerp der rede, maar voornamelijk van de bedoeling des sprekers; men moet dus in het oogmerk van den spreker of schrijver doordringen. Wij willen dit nader verklaren.

Wanneer iemand iets van mij verlangt gedaan te hebben, en ik ben daartoe niet in de gelegenheid, dan antwoord ik hem:

Ik kan u niet *helpen*.

Helpen heeft dus, even als in ieder lid van een' volzin moet plaats hebben, de heerschende klem

boven die der overige woorden. Legt hij echter twijfeling aan den dag, dan zeg ik :

Ik *kan* u niet helpen,

waardoor ik mijne onmagt te kennen geef.

Voert hij mij te gemoet, dat ik het *wel* kan, dan antwoord ik levendig en met ontkenning :

Ik kan u *niet* helpen.

Wil ik hem echter door tusschenkomst van een' anderen persoon hulp betoonen, dan zeg ik :

Ik kan u niet helpen ;

maar mijn broeder zal het doen.

Kon ik echter de verlangde hulp wel tot een' ander, niet tot hem uitstrekken, dan zou ik hem te gemoet voeren :

Ik kan *u* niet helpen.

En wanneer die zelfde persoon mij om ondersteuning en hulp tevens vroeg, dan kreeg, even als in het eerste voorbeeld het woord *helpen* de klemtoon, maar veel sterker en gerekter, namelijk :

Ik kan u niet **HELPEN**, maar ik zal u iets *geven*.

En op die wijze geve men altijd den klemtoon aan dat woord, hetwelk bijzonder de aandacht moet trekken, of de bedoeling van het gezegde uitdrukken.

Eene der schoonste eigenschappen van de Nederduitsche taal is, dat in woorden van meer dan eene lettergreep de klemtoon valt op het zakelijk deel, waarin het hoofddenkbeeld is gelegen. Men zou zich echter bedriegen, wanneer men hierop altijd en onvoorwaardelijk wilde rekenen. Zoo zegt men : »Neem de *regelmaat* in acht,» en daarentegen : »Dit geschrift is niet *regelmatig*.» Zoo ook

weêrgalm en *weêrgalmen*, *onderscheid* en *onderscheiden*, *overval* en *overvallen*, *oorsprong* en *oorspronkelijk*, *voorouders* en *voorouderlijk*, en het geheel afwijkende woord *vijandig*, schoon van *vijand*. Ook zegt men, dat in woorden, waarin ontkenning de hoofdbedoeling uitmaakt, *die* lettergreep de zakelijke is, welke dezelve tot ontkenkende woorden maakt. Dan, ook deze handleiding is zeer zwak ter bepaling van de klem; want men zegt *misgunnen*, *misleiden*, *misdoen*, en niet met de klem op *mis*. Men zegt *onmogelijk*, *ondoenzlijk*; doch men zou zeer onjuist spreken, wanneer men altijd daar de klem wilde geven. Wanneer b. v. iemand, tegen de inspraak van het gezond verstand aan, dingen wil doen gelooven, die niet kunnen gebeuren, en dan stijf en strak beweert, dat die *mogelijk*, dat die *doenzlijk* zijn, dan zal men hem met levendigheid en nadruk op de eerste lettergreep te gemoet voeren:

Neen, het is *onmogelijk*, het is *ondoenzlijk*.

Dit kan honderde malen, hoewel van eene bij-eigenschap afhangerende en niet zonder dringende reden, plaats hebben. *Immer* echter geldt de handleiding ter regeling van de klem, bij die toevallige nadrukken van een' volzin, b. v.:

Van die **VROUW** is *meer* moed te verwachten, dan van dien **MAN**, niet van *deze*, maar van *die* vrouw.

Wij herhalen het dus: iedere taal heeft hare eigenschappen, die de leidende en ontwikkelende regels zijn. Zoo zegt men *goddeloos* en *goddeloos*, maar het eerste beduidt een' mensch, die zonder God is, het tweede een' onzedelijke, een' losbandige, die desniettemin wel aan een' God gelooft. *Weêr-*

galoos is iemand, die zijne gade door den dood heeft verloren, weërgaloos is de man, wiens talenten, die van elk ander overtreffen. Niet zelden hoort men een' verkeerden klemtoon geven aan woorden met den uitgang *achtig*, b. v.: *beuzelachtig*, *meesterachtig*, in plaats van *beuzelachtig*, *meesterachtig*. Wij voor ons gelooven, dat het verbasterde afwijkingen zijn, wanneer men de klem op *achtig* legt. Doch het gebruik heeft eenmaal gewild, dat men zegge: *deelachtig*, *waarachtig*, *woonachtig*, wanneer men wil aanduiden, dat iets de eigenschap eener zaak heeft, en dat die woorden dus staan in plaats van deel *hebbende*, het ware *hebbende*, woon *hebbende*. Doch nimmer legge men den klemtoon op *achtig*, wanneer het eenige gelijkheid of overeenkomst aanduidt, en derhalve te kennen geeft, dat de zaak als zoodanig geacht of daarvoor moet gehouden worden, en dit is het geval met *beuzelachtig*, *kinderachtig*, *meesterachtig*, *tijgerachtig*, *geelachtig*, *blauwachtig* en meer andere.

Ook hoort men niet zelden *menschkundig*, *heilkundig*, *zedekundig*, *aardrijkskundig*, *keurvorstelijk*, *schoolmeesterlijk* uitspreken. Doch de klem moet op de eerste lettergreep vallen, liggende het zakelijke meer in het onderwerp dan in het werkwoord.

Men zegt *hoogdravend*, *uitstekend*, *uitmuntend* en dit is volkomen goed, wanneer men dezelve als bijvoegelijke naamwoorden gebruikt, ofschoon dan ook in het werkwoord de klem geheel anders valt, namelijk *uitmunten*, *hoogdraven*, *uitsteken*. — Maar wanneer men er de volle kracht van deelwoorden aan wil geven, dan moet weder de klem op de eerste lettergreep vallen, b. v.:

Hij is *uitmuntend* in alle goede daden.

Hij is *uitstekend* boven alle anderen.

Welk eene groote rol dus de klemtoon of de nadruk in onze taal vervulle, zoo drage men echter zorg, dien niet te zeer te vermenigvuldigen. Wanneer één woord al de klem moet ontvangen, zoo als in het gezegde van den Zaligmaker tot JUDAS:

» Verraadt gij den Zoon des *menschen* met een' kus ? »

dan is de uitwerking reeds treffend, en men zou die dus benadeelen, wanneer men aan nog andere woorden in dezen zin den nadruk wilde geven.

DE LANG- OF KORTHEID DER LETTERGREPEN.

Wij zeiden, dat toon en maat te zamen, het welluidende eener rede uitmaken. Eerst behandelden wij den toon, waardoor men den nadruk verstaat, die altoos aan ééne lettergreep van ieder woord boven de overige moet gegeven worden en die ook dikwijls valt op eenlettergrepige woorden.

Door maat verstaat men den waren tijd, die door korthed en lengte der lettergrepen gegeven wordt, of liever de meerdere of mindere during eener syllabe of vokaal, die door lang- en korthed beteekend wordt.

In de zamenstelling namelijk van twee woorden, die elk maar eene lettergreep hebben, en op zich zelve beiden lang uitgesproken worden, blijft het tweede woord lang, schoon de klem altijd aan het eerste woord moet gegeven worden, b. v.: VILOOT-voogd, GROOTvorst, HUISmusch, BRANDspuit en zeer veel andere. — Zoo is het ook bij woorden van meer dan twee lettergrepen.

De lange syllabe onmiddellijk de lange vooraf-

gaande, waarop de klem valt, blijft lang in weêrwil, dat zij de klem mist, b. v.:

kleingEESTig, grootMAGtig, hoogMOEDig.

Zeer verkeerd is het, dat men *grootVORST* of *HOOGmoedig* zegt, hetgeen tot het grootste nadeel der welluidendheid, niet zelden plaats heeft, en waarvan vele slechte-verzenmakers dikwijls de oorzaak zijn. — Maar, ofschoon nu in *brandspuit*, *huismusch* en andere de klem op de eerste syllabe valt, zou het even verkeerd zijn, de tweede niet behoorlijk uit te spreken. Niet zelden toch is het tijdsverschil van twee lange lettergrepen grooter dan van eene niet zeer lange en eene korte. Zoo heeft in *ZEEgolf*, *WALDhoorn*, *ROTkoorts* en meer andere de eerste lettergreep al den nadruk, en evenwel eischt de laatste langer tijd, om uitgesproken te worden.

Met een voorbeeld ter verduidelijking kunnen wij dit punt besluiten:

*Nederland! voor geene vreemde zwich
uwe taal.*

in welken zin men dus acht lange en vier korte lettergrepen heeft.

Voor al in het voordragen van goede dichtstukken neme men de maat in acht, of liever, het gevoel onderscheide de bedoelde tijdsopvolging. Nooit verandere men eene korte lettergreep in eene lange. Een bijzonder vereischte is de zamensmelting der slot-*e* van een woord met de beginvokaal van een volgend, b. v. in:

En de arend spreidt zijn vleuglen uit,

kan *de* met de *a* van *arend* nooit voor meer dan eene enkele lettergreep tellen. En het zijn altijd slechte verzen, waarin de lezer dit als ware het verplicht is te doen, b. v.:

Uit reiner , hooger sfeer ,
Zie 'k op de aarde neêr.

Nooit zelfs belet een zinteeken die ineensmelting,
en men zorge slechts , haar niet te overdrijven.

Al heeft een versregel aan het einde volstrekt
geen zinteeken , dat is , al eischt de zin geene ver-
poozing , toch ruste men er een' oogenblik , al ware
dit slechts de helft of een vierde der gewone rust
bij eene komma. b. v. :

Wij gaan ten dans , op 't forsk geluid
Van trommen en trompetten.

Het woord *geluid* en *van* schijnt hier volstrekt
door geene stemrust gescheiden te mogen worden ;
doch de overgang van een' regel moet opgemerkt
worden , en men bedenke , dat in verzen de wet
van het proza niet geldt , dewijl hierdoor anders
alle maat zou verloren gaan , en men alsdan niet
in versmaat zou behoeven te spreken. Een spre-
ker moet in dichtstukken altijd , hoe vlugtig het
dan ook zij , eene maat in acht nemen.

BESLUIT.

En nu , — mogen wij nu misschien niet geheel on-
gegrond zeggen , dat deze *korte Uitspraakleer* voor
de Nederlandsche natie eenigermate eene wezent-
lijke behoefte vervult , — dat , gelijk wij in de Inlei-
ding gezegd hebben , zeer veel getoetst is aan dat-
gene , wat door beroemde taalkundigen , verspreid
en verstrooid , over dit punt in het midden is ge-
bragt , zoo ontveinzen wij niet , dat er nog veel te
doen overig blijft , en dat wij geenszins in den
waan verkeeren , alles gezegd te hebben , wat tot
instandhouding of herstelling eener juiste uitspraak
gevorderd wordt. Wij hopen daarom , dat andere
en daartoe welligt beter bevoegde mannen dan wij ,

gezamenlijk de hand aan het werk zullen slaan, om het door ons aangevangen gebouw te voltoojen. Vooral kunnen wij ons niet onthouden, aan de zorg van opvoeders en onderwijzers de uitspraakleer aan te bevelen als een der gewichtigste punten van de op hen rustende taak; en als van zelf worden wij gedrongen tot deze twee wenschen: 1°. Dat de hand mogt worden gelegd aan iets, wat wij niet bezitten, eene volledige spraakkunst namelijk, welke volkomen de tegenwoordige behoefte kan vervullen; 2°. dat de Provinciale Schoolcommissiën eene juiste uitspraak der Nederduitsche taal mogen verheffen tot een punt, waarop bij de examina voor de rangen uitsluitend gelet worde. Langs deze en dergelijke wegen is het mogelijk, aan onze taal die veerkracht en schoonheid te waarborgen, welke de meer en meer aanwakkerende zucht tot beoefening van andere talen in staat zoude zijn, haar te ontrooven.

Schoonhoven, 1844.

B.

Bij den Uitgever dezes is mede te bekomen :

FERDINAND OOSTERZEE,

OF

REIZE OM DE WERELD,

ZIJNDE EENE AANLEIDING, OM JONGE LIRDEN OP
EENE AANGENAME EN GEMAKKELIJKE WIJZE

DE

EERSTE BEGINSLEN

DER

AARDRIJKSKUNDE

TE LEEREN;

GESCHIKT TOT PRIJZEN, ZOOWEL ALS LEESBOEK, VOOR
DE DERDE KLASSE,

DOOR

J. C. Meijer,

ONDERWIJZER TE MIDSLAND OP TERSCHELLING.

MET ACHT KAARTJES.

Voorstellende alle Werelddeelen.

PP
1861

86

